

Timo Metsä-Tokila

VAIKUTTAVUUTTA ETSIMÄSSÄ

Miten arvioida maaseudun kehittämishankkeiden vaikuttavuutta?

VAIKUTTAVUUTTA ETSIMÄSSÄ

Miten arvioida maaseudun kehittämishankkeiden vaikuttavuutta?

Timo Metsä-Tokila
Opinnäytetyö
Kevät 2021
Maaseudun kehittäminen, YAMK
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Maaseudun kehittäminen, YAMK.

Tekijä: Timo Metsä-Tokila

Opinnäytetyön nimi: Vaikuttavuutta etsimässä: Miten arvioida maaseudun kehittämishankkeiden vaikuttavuutta?

Työn ohjaaja: Outi Virkkula

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2021

Sivumäärä: 63

Viimeisten vuosien aikana julkisen sektorin rahoittamien kehittämishankkeiden vaikuttavuus on noussut esille useaan otteeseen ja monissa eri foorumissa. Varsinkin sosiaali- ja terveydenhoidon saralla vaikuttavuudesta on puhuttu paljon. Tällöin vaikuttavuuden arvioinnin tarkoituksena on taata hyvät ja korkealaatuiset palvelut. Vaikuttavuuden arviointia käytetään myös hallinnon kehittämiseen.

Manner–Suomen maaseudun kehittämisohjelma on tärkein julkisen vallan väline maatalouden uudistamisessa ja maaseudun kehittämisessä. Maaseutuohjelman avulla pyritään elinvoimaisen maaseudun säilymiseen, ympäristön tilan paranemiseen ja uusiutuvien luonnonvarojen kestäväään käyttöön.

Tässä opinnäytetyössä etsitään vastauksia siihen, miten maaseudun kehittämishankkeiden vaikuttavuutta tulisi arvioida. Työn tietolähteenä on 12 maaseudun kehittämisen ammattilaisen teema-haastattelua. Haastateltavat edustavat hanketoimijoita, rahoittajia ja hankkeissa hyödynsaajina olleita tahoja kuten tuottajajärjestöjä.

Haastatteluissa esille nousi vaikuttavuuden arvioinnin vaikeuden lisäksi myös käytännön asioita, joita tulisi huomioida nyt suunnitella olevaan seuraavaan maaseudun kehittämisen ohjelmakautteen. Opinnäytetyön keskeinen havainto on, että vaikuttavuutta tulee arvioida nykyistä hyvin paljon pidemmällä aikavälillä ja hyödyntää niin kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia menetelmiä.

Vaikuttavuuden arviointiin ei ole oikotietä. Jotta vaikuttavuuden arviointi onnistuu, arvioinnin pohjalle tulee rakentaa riittävä tietopohja. Opinnäytetyön keskeinen kehittämis ehdotus on, että Suomeen kootaan julkinen tietokanta, johon kaikki vuosin saatossa kerätty maaseutuhankkeiden vaikuttavuustieto tallennetaan. Tietokannasta löytyisi maaseudun kehittämishankkeiden perustiedot, rahoittajan arvioinnit sekä hankkeiden itsearvioinnit. Lisäksi tietokantaa täydennettäisiin satunnaisesti valittujen ja jälkiarvioitujen hankkeiden seurantatiedoilla kolme ja kuusi vuotta hankkeen loputtamisen jälkeen.

Asiasanat: Vaikuttavuus, maaseutuohjelma, vaikuttavuuden arviointi, maaseudun kehittämishankkeet

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Rural Development

Author: Timo Metsä-Tokila

Title of thesis: Looking for effectiveness: How to assess the effectiveness of rural development projects?

Supervisor: Outi Virkkula

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2021

Number of pages: 63

In recent years, the effectiveness of public sector projects has come to the fore on several occasions and in a number of different forums. There has been a lot of discussion about effectiveness, especially in the field of social and health care. The purpose of the assessment of effectiveness is to guarantee good and high-quality services. Assessment of effectiveness is also used to develop services.

The rural development program for mainland Finland is the most important public authority instrument for agricultural reform and rural development. The rural development program aims to maintain a vibrant countryside, improve the environment, and make sustainable use of renewable resources.

This thesis seeks answers to how the effectiveness of rural development projects should be assessed. The source of information for the work is a thematic interview of 12 rural development professionals. The interviewees represent project actors, funders, and beneficiaries, such as producer organizations.

In addition to the difficulty of assessing effectiveness, the interviews also highlighted practical issues that should be taken into account for the next rural development programming period now planned. The core observation of the thesis is that the effectiveness must be evaluated in a much longer period of time than what is done at present, and both quantitative and qualitative methods should be used.

There is no shortcut to assessing effectiveness. For the evaluation of effectiveness to be successful, an adequate knowledge base must be built based on the evaluation. The key development proposal of the thesis is that a public database should be compiled in Finland, in which all the effectiveness data of the rural projects collected over the years could be stored. The database would contain basic information on rural development projects, donor evaluations and project self-evaluations. In addition, the database would be supplemented with monitoring data from randomly selected and ex-post evaluated projects three and six years after the end of the project.

Keywords: Effectiveness, rural development program, impact assessment, rural development projects

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
1.1	Taustaa tutkimukselle – maaseudun kehittäminen ratkaisu suomalaisen maaseudun haasteisiin.....	7
1.2	Maatalous ja maaseutu Varsinais-Suomessa.....	9
1.3	Maaseutuohjelma 2014–2020	11
2	VAIKUTTAVUUDEN TIETOPERUSTA.....	14
2.1	Maaseudun kehittämisen vaikuttavuudesta.....	14
2.2	Vaikuttavuuden arvioinnin problematiikka	16
2.3	Vaikuttavuustavoitteet maaseutuohjelmassa.....	19
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUKSESTA.....	21
3.1	Tutkimustyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	21
3.2	Tutkimuksen rakenne	22
3.3	Tutkimusmenetelmät ja -aineistot.....	23
3.4	Laadullinen tutkimusmenetelmänä	24
4	ASiantuntijoiden näkemykset vaikuttavuudesta maaseudun kehittämishankkeissa	26
4.1	Voiko vaikuttavuutta arvioida?.....	26
4.2	Vaikuttavuuden arvioinnin ulottuvuudet.....	28
4.3	Kriittinen aikakysymys	31
4.4	Vaikuttavuus esimerkkien valossa.....	34
4.5	Sivuvaikutukset huomion kohteena	35
4.6	Henkilösidonnaisuus onnistuneen hankkeen taustalla	37
4.7	Tulevaisuus on nuorissa, monipaikkaisessa etätyössä ja ilmastossa.....	38
4.8	Tulevaisuuden hanketyypit.....	40
4.9	Iso vai pieni tai suppea vai laaja?.....	41
4.10	Löytyykö vaikuttavuudelle mittareita?.....	44
4.11	Toimijoiden rooli vaikuttavuuden systemaattisessa etsimisessä	45
4.12	Vuoropuheista viestintään	47
4.13	Vaikuttavien hankkeiden ideat.....	48
5	ASiantuntijahaastattelujen yhteenveto: ”Paras palkinto on nähdä yritysten investoivan ja kasvavan”	50

5.1	Vaikuttavuuden ulottuvuuksien pohdintaa	50
5.2	Teemahaastattelujen keskeisiä nostoja.....	51
5.3	Vaikuttavuuden arvioinnin malli, jatkokehittämisen aiheet ja tutkimuksen luotettavuus.....	53
LÄHTEET	57
LIITTEET	63

1 JOHDANTO

1.1 Taustaa tutkimukselle – maaseudun kehittäminen ratkaisu suomalaisen maaseudun haasteisiin.

Viimeisten vuosikymmenten aikana suomalaisen maaseudun muutos nousee julkiseen keskusteluun tasaisin väliajoin. Maaseudun toimintaympäristön muutokseen ovat vaikuttaneet monet eri tekijät sosio-ekonomisista muutoksista teknisiin innovaatioihin. Myös maatalouden toimintaympäristö sekä markkinat ovat muuttuneet voimakkaasti esimerkiksi 1990-luvun puolessa välissä Suomen EU-jäsenyyden ja 2010-luvun Venäjän kauppapakotteiden myötä. Globaleista megatrendeistä kaupungistuminen on kiihdyttänyt maaseudun rakenteellista ja taloudellista muutosta. Kaikki muutokset eivät ole olleet kuitenkaan negatiivisia. Esimerkiksi tekniikan kehittyminen on merkinnyt myös maaseudun infrastruktuurin parantumista. (Kytö & Aatola, 2006.)

Suomi on Euroopan unionin harvaan asutuun ja maaseutumaisiin maa. Väestön muutto kaupunkeihin, palveluiden väheneminen sekä kyläteiden hiljeneminen ovat suomalaisen maaseudun todellisuutta. Suomalainen maaseutu jaetaan yleisellä tasolla neljään eri tyyppiin: kaupunkien läheinen maaseutu, maaseudun paikalliskeskukset, ydinmaaseutu ja harvaan asuttu maaseutu. Nämä maaseututyypit ovat kehittyneet keskenään eri tavalla ja eri suuntiin. (Linkola, 2014.)

Taulukossa 1 on esitetty Suomen väestörakenne vuosien 2000 ja 2018 lopussa asuinpaikan mukaan. 2000-luvun alussa maan koko väestö on kasvanut reilulla kuudella prosentilla. Kasvu on keskittynyt kaupunkeihin, joiden väestömäärä on kasvanut 15 prosentilla samalla kun maaseutualueiden asukasmäärä on vähentynyt kymmenyksen. Maaseutualueista kaupungin läheisen maaseudun väkimäärä on kasvanut. Se on kasvanut kahdella prosentilla. Erityisen huomattava muutos on tapahtunut harvaan asutuilla maaseutualueilla. Noin neljännes väestöstä on vähentynyt näiltä alueilta joko muuttoliikkeen tai kuolleisuuden takia. (Tilastokeskus-tietokannat, 2020.)

TAULUKKO 1. Väestörakenne kaupunki- ja maaseuduilla (Tilastokeskus-tietokannat 2020)

	2000	2018	Muutosprosentti
KAUPUNKIALUEET	3373607	3881481	15,1
Sisempi kaupunkialue	1578645	1808652	14,6
Ulompi kaupunkialue	1287980	1460356	13,4
Kaupungin kehysalue	506982	612473	20,8
MAASEUTUALUEET	1752542	1564821	-10,7
Maaseudun paikalliskeskukset	332176	316312	-4,8
Kaupungin läheinen maaseutu	375835	384807	2,4
Ydinmaaseutu	676307	585827	-13,4
Harvaan asuttu maaseutu	368224	277875	-24,5
Väestö yhteensä	5126149	5446302	6,2

Samaan aikaan, kun väestö maaseudulla vähenee, on myös maataloudessa tapahtunut merkittävä rakennemuutos. Vuonna 2000 Suomessa oli hieman vajaat 60 000 maatilaa ja puutarha-alan yritystä. Vuoden 2018 lopulla vastaava luku oli vajaat 48 000 tilaa. Tiloilla oli keskimäärin maatalousmaata 48 hehtaaria vuonna 2018. Viljelijöiden keski-ikä oli 53 vuotta. Noin 86 prosenttia tiloista oli perheviljelmiä ja yhdeksän prosenttia maatalousyhtymiä. Perikuntia ja osakeyhtiöitä oli kumpiakin kaksi prosenttia. Yksityishenkilöiden omistamilla tiloilla noin kahdeksan prosenttia viljelijöistä oli alle 35 vuotta ja 29 prosenttia oli yli 60 vuotta. Kasvinviljely oli tuotantosuuntana vajaalla 70 prosentilla tiloista ja kotieläintalous 27 prosentilla tiloista. Loput tilat ovat sekatiloja, joilla ei ole yhtä selkeää päätuotantosuuntaa. (Luonnonvarakeskus 2020, viitattu 10.2.2020.)

Yksi keskeinen suomalaisen maatalouden ongelma on toiminnan taloudellinen kannattavuus. Luonnonvarakeskuksen laskelmien mukaan (2020, viitattu 10.2.2020) maatalous- ja puutarhayritysten kannattavuus on vaatimatonta. Haaste on erityisesti maatilojen velkataakka, joka varsinkin sellaisina vuosina, kun sato tai tuottajahinnat eivät ole toivotulla tasolla, vetää maatilojen talouden erittäin tiukalle. Kannattavuuden ollessa heikko maatalousyrittäjillä on havaittu olevan myös työpumusta tavallista enemmän. Viljelijöiden uupumusta ja taloudellista ahdingkoa on pyritty helpottamaan monipuolisella hanketoiminnalla. (Maatalousyrittäjien eläkelaitos Mela 2020, viitattu 10.2.2020.)

Maaseudun ja maatalouden kehittäminen on ollut asialle vihkiytyneiden asiantuntijoiden sekä poliittisen keskustelun kohteena jo vuosia. Huoli suomalaisesta maaseudusta ja alkutuotannosta on jaettu kaikkien puolueiden toimista, vaikka painostuserojakin löytyy. Sen myötä, että maaseudun ja maatalouden kehittämiseen on saatavilla Euroopan unionin hanke- ja tukirahoitusta, valtiolta

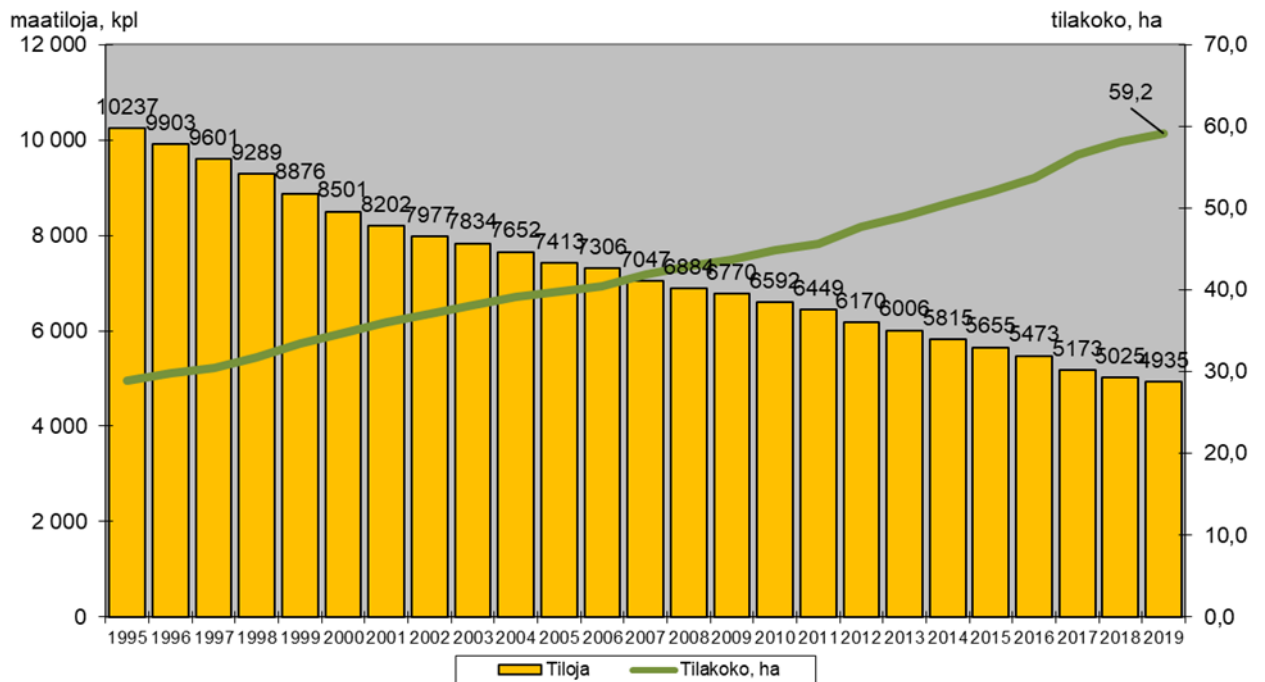
on säätänyt esimerkiksi asetuksia maaseudun kehittämisestä. Myös maaseudun hanketoiminnan tukemisesta on säädetty erillisellä valtioneuvoston asetuksella. Hanketoiminnan nähdään tuovan uusia ideoita ja ajatuksia maaseudulle sekä pitävän sitä vireänä. (Valtioneuvoston asetus maaseudun hanketoiminnan tukemisesta 18.12.2014/1174.)

1.2 Maatalous ja maaseutu Varsinais-Suomessa

Varsinais-Suomen talous on kehittynyt vahvassa myötätulessa vuoden 2015 jälkeen. Kasvun kärkialoja ovat olleet meri-, auto- ja laajemminkin teknologiateollisuus sekä näitä tukevat palvelut. Myös IT-ala on ollut Varsinais-Suomessa vahvassa kasvussa. Lääke- ja terveysteknologian aloilla on ollut perinteisesti vahvaa osaamista ja tuotekehitystä Turun seudulla. Teollisuuden rinnalla kauppa ja palvelut ovat kehittyneet myönteisesti. Edelleen matkailu- ja ravintolapalvelut ovat olleet tasaisessa kasvussa eripuolilla Varsinais-Suomea. (Nieminen 2019, 34–36.)

Maataloudessa Varsinais-Suomen osuus koko maan maataloussektorin tuotannosta on hyvin merkittävä monissa tuoteryhmissä (mm. vilja, kananmunat, siipikarja ja sikatalous). Samoilla aloilla luomutuotantokin on maakunnan alueella vahvaa. Vastuullisesti tuotetun kasvipohjaisen ruuan kysynnän kasvu luo edelleen kasvupotentiaalia sekä kasvituotantoon että jalostukseen. Yksi esimerkki kasvipohjaisen tuotannon kysynnän kasvusta on elintarvikekonserni Raisio usean kymmenen miljoonan euron investointipäätös uuteen tehtaaseen. (Nieminen 2019, 39.)

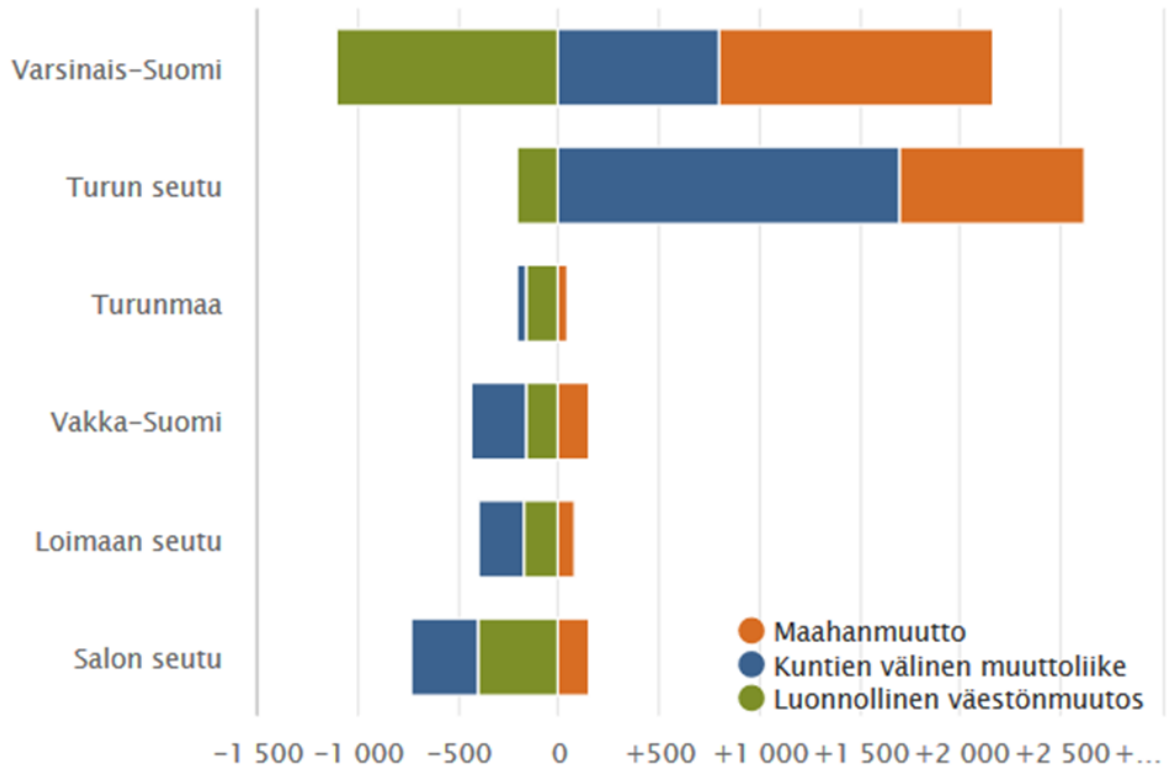
Varsinais-Suomen painoarvo suomalaisessa ruokaketjussa onkin kasvanut. Viime vuosina maakunnassa on tapahtunut voimakasta maatalouden rakenteen muutosta aivan kuten muuallakin Suomessa. Kuvassa 1 on esitetty maatalojen kehitys Varsinais-Suomessa. Tilojen määrän vähetessä tilakoot kasvavat ja yhä useampi tila toimii hyvin ammattimaisesti.

KUVA 1. Tilakoon ja määrän kehitys Varsinais-Suomessa vuosina 1995–2019 (Ruokavirasto 2020)

Vaikka Varsinais-Suomi on muuttovoittoaluetta koko valtakuntaa tarkasteltaessa, väestön kasvu keskittyy Varsinais-Suomessa muutamiin kaupunkeihin. Kuvassa 2 on esitetty väestön muutokset seutukunnittain Varsinais-Suomessa. Kokonaisuutta tarkasteltaessa Turun seudulle muutti vuonna 2019 reilu 2400 henkilöä. Maahanmuutolla on huomattava rooli tässä kehityksessä.

Varsinais-Suomen maatalouden ja maaseudun rakenne vaikuttaa monella tavalla siihen minkälaisia hankkeita ja kehittämistoimenpiteitä maakunnan alueella toteutetaan. Esimerkiksi viime vuosina erikoiskasvien viljely on kasvanut maakunnassa, ja tämä on luonut paineen osaamisen kehittämiseksi liittyen erikoiskasvien viljelyyn.

KUVA 2. Väestön muutos Varsinais-Suomessa vuonna 2019 (Tilastokeskus 2020)

1.3 Maaseutuohjelma 2014–2020

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020 (myöhemmin tässä kehittämistyössä maaseutuohjelma) on tärkein julkisen vallan väline maatalouden uudistamisessa ja maaseudun kehittämisessä. Maaseutuohjelman avulla pyritään elinvoimaisen maaseudun säilymiseen, ympäristön tilan paranemiseen ja uusiutuvien luonnonvarojen kestäväan käyttöön. Maaseutua kehitetään Manner-Suomen ja Ahvenanmaan oman maaseudun kehittämisohjelmien toimenpiteillä. (Antikainen, Kahila, Salviainen, Pyykkönen & Yli-Koski 2014; Maa- ja metsätalousministeriö 2020, viitattu 28.1.2020.)

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman (Maa- ja metsätalousministeriö 2020, viitattu 28.1.2020) kolme strategista painopistettä vuosille 2014–2020 ovat:

1. Edistetään biotaloutta ja sen osana maataloutta harjoitetaan taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestäväällä ja eettisesti hyväksyttävällä tavalla.
2. Monipuolistetaan maaseudun elinkeinoja ja parannetaan työllisyyttä kehittämällä yritysten kilpailukykyä, uutta yrittäjyyttä ja yritysten verkostoitumista.
3. Lisätään maaseudun elinvoimaa ja elämänlaatua.

Manner-Suomen maaseudun kehittämissuohjelman (Maa- ja metsätalousministeriö 2020, viitattu 28.1.2020; Euroopan komissio 2020) tavoitteet ovat seuraavat:

1. osaaminen, tiedonvälitys, innovaatiot ja yhteistyö maaseudulla lisääntyvät,
2. ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutuminen ilmastonmuutokseen tehostuvat,
3. luonnon monimuotoisuus lisääntyy, vesistöjen tila ja maatalouskäytössä olevan maaperän tila paranevat,
4. maaseudun yritystoiminta monipuolistuu ja työllisyys, palvelut sekä vaikuttamisen mahdollisuudet paranevat,
5. maataloustuotannon kilpailukyky vahvistuu ja
6. maaseutu yritykset vastaavat kuluttajien kysyntään ja arvostukseen tuottamalla laadukasta ruokaa ja parantamalla eläinten hyvinvointia.

Maaseutuohjelmaa toteutetaan monipuolisen toimenpidevalikoiman avulla, joita tuetaan EU:n ja valtion budjettivaroin. Usein myös hankkeisiin osallistujilta edellytetään panostusta hankkeen toteuttamisessa. Maaseutuohjelma pitää sisällään useita erilaisia toimenpiteitä. Ohjelman mukaisia toimenpiteitä ovat koulutus ja tiedonvälitys, neuvonta, maatalouden ja elintarvikejalostuksen investointituki, maatilojen aloittamisavustus sekä maaseudun yritysten perustaminen laajentaminen. Ohjelmaan kuuluu lisäksi yleinen maaseudun kehittäminen sekä palveluiden ja kylien kehittäminen. Myös ympäristöasiat on huomioitu ohjelmassa, sillä siihen kuuluvat ympäristökorvaukset, luonnonmukaisen tuotannon edistäminen ja luonnonhaittakorvaukset. Tuotantoeläinten hyvinvointi on myös ohjelmassa mukana. Ohjelman sisältöihin kuuluvat myös elinkeinojen kehittäminen yhteistyöhankkeilla sekä Leader-toiminta. (Maa- ja metsätalousministeriö 2020, viitattu 28.1.2020 ja 9.2.2021.)

Ohjelman rahoitus painottuu maatalousyrittäjille suunnattuihin tukiin. Maatalousyrittäjille maksettavien tukien avulla varmistetaan, että Suomen oloissa harjoitetaan jatkossakin ympäristö- ja ilmastönäkökohdat huomioon ottavaa maataloutta. Rahoitusta kohdennetaan maatalousyrittäjille korvauksina viljelystä Suomen pohjoisissa luonnonoloissa sekä maatalouden ympäristötyöstä. Ympäristökorvaukset tuovat laajat mahdollisuudet edistää ympäristöasioita niin maataloilla kuin laajemminkin. Luonnonmukaista tuotantoa kehitetään maaseutuohjelman investointi-, yritys- ja hanke- tuilla sekä ympäristö- ja luomukorvauksen kautta. Ohjelma sisältää neuvontaa ja koulutusta, jotka lisäävät muun muassa energiatehokkuuden, ympäristöasioiden ja eläinten hyvinvoinnin osaamista.

Maatilat voivat saada tukia myös erilaisiin kilpailukykyä lisääviin investointeihin. (Maa- ja metsätalousministeriö 2020, viitattu 28.1.2020.)

Maaseutuohjelman rahoituksella tuetaan myös maaseudun yritystoiminnan kasvua ja työpaikkojen lisäämistä. Maaseudun pienet ja keskisuuret yritykset ovat merkittäviä työllistäjiä, joille maaseutuohjelma on apu yritystoiminnan aloittamiseen ja uudistamiseen sekä investointeihin. Yritykset voivat hakea tukea muun muassa tuotekehitykseen, markkinointiin, kokeiluihin, kansainvälistymiseen ja yhteistyöhön. Ohjelman tavoitteena on luoda käytännön edellytyksiä erityisesti biotaloudelle, missä tutkimustiedon ja olemassa olevan osaamisen hyödyntäminen on tärkeää. (Maa- ja metsätalousministeriö 2020, viitattu 28.1.2020.)

Maaseudun asukkaat voivat hyödyntää ohjelman tukia kehittääkseen alueensa viihtyisyyttä, saavutettavuutta tai palveluja. Ohjelma tukee uuden teknologian kehittämistä ja niihin pohjautuvia toimintatapoja. Erityinen kehittämiskohde ovat maaseutualueen laajakaistayhteyksien parantuminen. Se lisää mahdollisuuksia yrittäjille ja kasvattaa maaseudun vetovoimaa asuinpaikkana. Kehittäjäorganisaatiot, kunnat, yritykset ja asukkaat yhdessä voivat valmistella paikallisia, alueellisia tai kansainvälisiä hankkeita elinkeinojen, osaamisen ja palveluiden kehittämiseksi. (Maa- ja metsätalousministeriö 2020, viitattu 28.1.2020.)

Vuodet 2014–2020 kattavan ohjelmakauden julkinen rahoitus oli 8 171 miljardia euroa. Maaseudun kehittämistä rahoitetaan osaksi Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta ja osa rahoituksesta on kansallista. Kansallinen rahoitusosuus sisältää valtion ja kuntien rahoitusta. Julkisen rahoituksen lisäksi käytössä on myös yksityistä rahoitusta. Toimenpiteistä luonnonhaittakorvaukset ja ympäristökorvaukset saavat suurimman osuuden rahoituksesta. Ohjelmakaudella 2014–2020 Suomen EU-kehityksen rahoitus on noin 5 618 miljoonaa euroa ja kansallinen lisärahoitus on 1 474 miljoonaa euroa eli yhteensä 7 092 miljoonaa euroa. (Antikainen ym. 2014.)

2 VAIKUTTAVUUDEN TIETOPERUSTA

2.1 Maaseudun kehittämisen vaikuttavuudesta

Maaseudun kehittämistä ja sen vaikuttavuutta kuvaavaa kirjallisuutta on tarjolla runsaasti. Suomessa esimerkiksi maa- ja metsätalousministeriön johdolla ja tilaamana on laadittu useita arviointiraportteja, joissa arvioidaan pääasiassa Manner-Suomen maaseudun kehittämissuojelman vaikuttavuutta eri näkökulmista (esimerkiksi Rannanpää, Ranta & Tolonen 2019; Heliölä, Aaltonen, Heinonen, Hyvönen, Kuusisaari & Ovaska 2019; Vihinen, Voutilainen, Muilu, Lehtonen, Niskanen, Strandén & Knuuttila 2019a ja Vihinen, Voutilainen & Muilu 2019b). Myös ohjelman eri painotuksia ja toimenpiteitä on arvioitu.

Vihinen ym. (2019a) arvioivat maa- ja metsätalousministeriön tilaamassa selvityksessä maaseudun kehittämissuojelman aluetalous- ja työllisyysvaikutuksia. Selvityksessä luodaan katsaus maaseudun kehitykseen asumisen, työn ja yrittämisen näkökulmista ja arvioidaan aikaisemman ohjelmakauden 2007–2013 toimenpiteiden kohdentumista alueille sekä syntyneitä aluetalous- ja työllisyysvaikutuksia. Erityisenä arvioinnin kohteena ovat maaseudun yritysten rahoitus, maatalouden investoinnit ja hankerahoitus. Arviointi osoitti, että kehittämissuojelmalla on ollut kokonaistasolla myönteinen vaikutus työllisyyteen ja aluetalouteen, ja sen kohdennus on ollut pääsääntöisesti onnistunutta. Sekä yritysrahoitus että hankerahoitus näyttävät tunnistavan ja tasaavan maaseudun alueellisia kehityseroja. Koko ohjelman tasolla voidaan siis todeta, että maaseutuohjelma on edistänyt asetettujen tavoitteiden mukaisesti.

EU:n rahoittamien maaseudun kehittämistoimien arviointia tehdään kaikissa EU-maissa. Euroopan Unionilla, Maailmanpankillä ja kansainvälisillä organisaatioilla on tarve ja tehtävä tuottaa vaikuttavuustietoa erilaisten muun muassa maatalouteen ja maaseutuun liittyviin politiikkavalintoihin. Esimerkiksi EU:n alueella maatalouteen ja elintarvikkeisiin liittyvä tuotantoteollisuus ja palvelualat työllistävät yhteensä yli 44 miljoonaa henkilöä, joista 20 miljoonaa on työssä suoraan maataloussektorilla. Maaseutuun, ruokaan ja sen tuotantoon liittyvät kysymykset ovat huomattava osa EU:n vajaan 170 miljardin euron vuosibudjetista. (Papadopoulos 2015; European Commission 2017 ja 2009; Terluin & Rosa 2010.)

Maatalous ja maaseudun kehittäminen ovat myös kansallisella tasolla niin merkittävä yhteiskunnallinen ja poliittinen tekijä, että eri maiden kansallisia poliittisia päätöksiä on arvioitu monissa akateemisissa tutkimuksissa. Van der Ploeg, Renting, Brunori, Knickel, Mannion, Marsden, de Roest, Sevilla-Guzmán & Ventura (2000) ovat arvioineet maaseudun kehittämisen muutosta kirjallisuuskatsauksen valossa. Heidän näkemyksensä mukaan Euroopassa on viime vuosikymmeninä tapahtunut muutos maaseudun modernisaation painotuksesta erilliseen maaseudun kehittämisen ajattelusuuntaukseen. Samalla maatalous ja maaseutu ovat ajautuneet hieman erilleen yleisestä yhteiskunnallisesta ja varsinkin talouspoliittisesta keskustelusta, jossa painotetaan talouskasvun, tehokkuuden ja modernin teknologian painoarvoa.

Shortall (2004) on tutkinut Pohjois-Irlannin politiikkavalintoja maaseudun kehittämisen suhteen. Tutkimuksissa on arvioitu maaseudun kehittämisen rahallisia panostuksia maaseudun sosiaaliseen ja kansainlaisyhteiskunnan kehitykseen samalla kun julkilausuttu kehittämisen tavoite on ollut maaseudun taloudellisen tilan kohentaminen. Shortallin (2004) tutkimuksen keskiöön nousivat maaseudulla asuvien henkilöiden väliset verkostot, ja mahdollisuus vaikuttaa oman kotiseutunsa asioihin.

Sinabell, Schönhart, Schmid & Streicher (2011) arvioivat Itävallan kansallisen maaseudun kehittämispolitiikan vaikutuksia maaseudun ympäristön ja talouden kehitykseen. Tutkimuksessa oli eroteltu maaseutu, kaupunkien läheinen maaseutu ja kaupunkimaiset alueet erillisiksi vertailukohteiksi. Vertailussa tarkasteltiin vuosien 2000–2006 rahoituskehystä vuosien 2007–2014 kehukseen. Tulosten mukaan varsinkin maaseutualueiden taloudellinen hyvinvointi on suoraan yhteydessä siihen, miten paljon kullekin alueelle saadaan ohjattua niin kansallista kuin EU-resursseja. Havaintoa voidaan pitää myös problemaattisena, sillä jos maaseutualueiden hyvinvointi on suoraan riippuvainen Euroopan Unionin ja kansallisvaltion tuista, niin onko ohjelma silloin epäonnistunut luomaan kannattavaa tulevaisuuden toimintaa.

Hodge & Midmore (2008) ovat arvioineet EU:n yhteisen maatalouspolitiikan vaikutuksia Iso-Britanniassa. Heidän tutkimuskohteenaan oli maaseudun kehittymisen riippuvuus kaupunkialueista. Tutkimuksen mukaan maaseudun ja kaupunkialueiden välinen vuorovaikutus on moniulotteinen ja osin myös ongelmallinen. Tästä syystä maaseutua kehitettäessä päättäjillä tulisi olla käytettävissään erilaisia politiikkavalintoja ja lähestymistapoja, jotka sopivat juuri tietyn tyyppisen maaseudun kehittämiseen. Maaseutu ei ole siis irrallaan ympäröivästä alueesta.

2.2 Vaikuttavuuden arvioinnin problematiikka

Vaikuttavuuden arviointi on ollut tärkeä aihe erityisesti sosiaali- ja terveystaloudellisessa sekä työvoimapolitiittisessa tutkimuksessa jo muutaman vuosikymmenen ajan. Hallinnon ja julkisten palveluiden kehittämiseksi syntyi 1990-luvulla poliittisia paineita, sillä taloudellinen taantuma sai aikaan sen, että monia esimerkiksi pohjoismaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa käyttöön otettuja toimintoja asetettiin kyseenalaisiksi niiden kustannusvaikutuksista julkiseen talouteen. Palveluiden arvioinnin nähtiin olevan yksi vastaus tehokkuuden lisäämiseen sekä palveluiden kehittämiseksi. Samalla vaikuttavuuden arvioinnista muodostui oma tutkimusala, joka pyrkii kehittämään myös vaikuttavuuden arvioinnin menetelmiä. (Dahler-Larsen 2005.)

Vaikuttavuuden arviointi on levinnyt 2000-luvulla monille aloille. Se on noussut myös lakien valmisteluun, sillä esimerkiksi valtioneuvostossa on kiinnitetty huomiota lakiehdotusten vaikuttavuusarvioinnin kohentamiseen ja on laadittu sitä varten erillisiä ohjeita. Viime kädessä vaikuttavuuden arvioinnilla pyritään vaikuttamaan siihen, että tuottaisimme tutkittua oikeaa tietoa päätöksenteon tueksi, allokoisimme resursseja entistä/nykyistä tehokkaammin ja voisimme raportoida läpinäkyvästi esimerkiksi julkisten resurssien käytöstä. (Dahler-Larsen 2005; FinSoc 2001; Räisänen 2019; Anttila, Koskela, Kuusela, Hänninen & Löfström 2018; Oikeusministeriö 2007; Terluin & Roza 2010.)

Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa vaikuttavuus ja sen arviointi kytetään yleensä 1980-luvulla kehkeytyneen julkishallinnon tutkimukseen ja arviointiin. Kirjallisuudessa puhutaan uudesta julkishallinnosta, jonka tavoite on tuoda julkishallintoon markkinatalouden vaikutteita sekä yritysjärjestelmien piirteitä. Esimerkkejä näistä piirteistä ovat julkinen kilpailutus, tulosohtaus sekä ammatillisen osaamisen ja erityisesti johtajuuden arvostus. (Kettunen 2016, 6–7.)

Yksi vaikuttavuuden arvioinnin varhaisista urauurtavista tutkimuksista on Jeffrey Pressmannin ja Aaron Widawskun teos *Implementation* vuodelta 1973. Teoksessa todetaan, että julkisen hallinnon uudistuksissa saavutetaan tavoitteet tehokkaimmin, kun uudistus jaetaan useisiin osiin ja siihen sitoutetaan mahdollisimman monia toimijoita. Tutkimus siirsi painopistettä hallinnon uudistuksen prosessin tutkimisesta sen lopullisen tuloksen arviointiin. Monet kansainväliset organisaatiot kuten Maailmanpankki ja OECD ovat tämän jälkeen kunnostautuneet vaikuttavuuden arvioinnin edistäjinä. Nämä tutkimukset, arviot ja analyysit julkisen sektorin vaikuttavuudesta ovat monella tavalla myös ohjanneet voimakkaasti yksittäisten maiden politiikkavalintoja. (Kettunen 2016, 7; OECD 2010; Gertler, Martinez, Premand, Rawlings, & Vermeersch 2016.)

Vaikuttavuudesta ja sen arvioinnista keskustellaan edelleen vilkkaasti. Keskustelun ytimessä on ajatus siitä, että tietoon perustuva poliittinen päätöksenteko vaatii täsmällistä ja perusteltua tutkittua tietoa siitä, miten kukin suunniteltu toimenpide vaikuttaa kohdejoukkoon. Ideaalitapauksessa ymmärrämme ilmiöiden syy-seuraussuhteet ja samalla pystymme vaikuttamaan niihin. Kausaliteetin arvioiminen ei ole kuitenkaan helppoa, sillä aina emme pysty irrottamaan valittuja toimenpiteitä vallitsevasta ympäristöstä ja arvioida näiden toimenpiteiden vaikutusta kohteeseemme. Emme myöskään voi mennä ajassa taaksepäin ja toistaa toimenpidettä vastaavalle toiselle kohteelle ja katsoa päädyimmeko samaan lopputulemaan. Olisi kuitenkin hedelmällistä, jos arvioidessamme vaikuttavuutta meillä olisi jonkinlainen vertailukohde, jonka tarkastelu antaa viitteitä suoritettujen toimenpiteiden vaikuttavuudesta. (Alasalmi & Busk 2019, 11–12; Kettunen 2016, 7.)

Esimerkiksi politiikan tutkimuksen saralla puhutaan globaalin keskinäisriippuvuuden lisääntymisestä. Termillä tarkoitetaan sitä, että erilaiset talousalueet ja -järjestelmät ovat toisiinsa kietoutuneita kaupan, investointien ja finanssijärjestelmien kautta. Globaalissa mittakaavassa ihmiset, tavat, ideat ja palvelut liikkuvat ympäri maailmaa. (Kiiski-Kataja 2016.) Samaan aikaan kansalliset intressit ja jopa paikalliset vaatimukset voivat nousta jopa globaaliin tietoisuuteen. Pohdittaessa pienmuotoisen kehittämistyön vaikuttavuutta, on pidettävä mielessä se, että niin koko Suomen kansantalous kuin jonkin alueen pienikin aluetalous on sidoksissa siihen, mitä koko maailmassa tapahtuu. Vaikuttavuutta arvioitaessa on kuitenkin pyrittävä siihen, että hahmotamme ja tunnistamme toimenpiteiden vaikuttavuusketjuja.

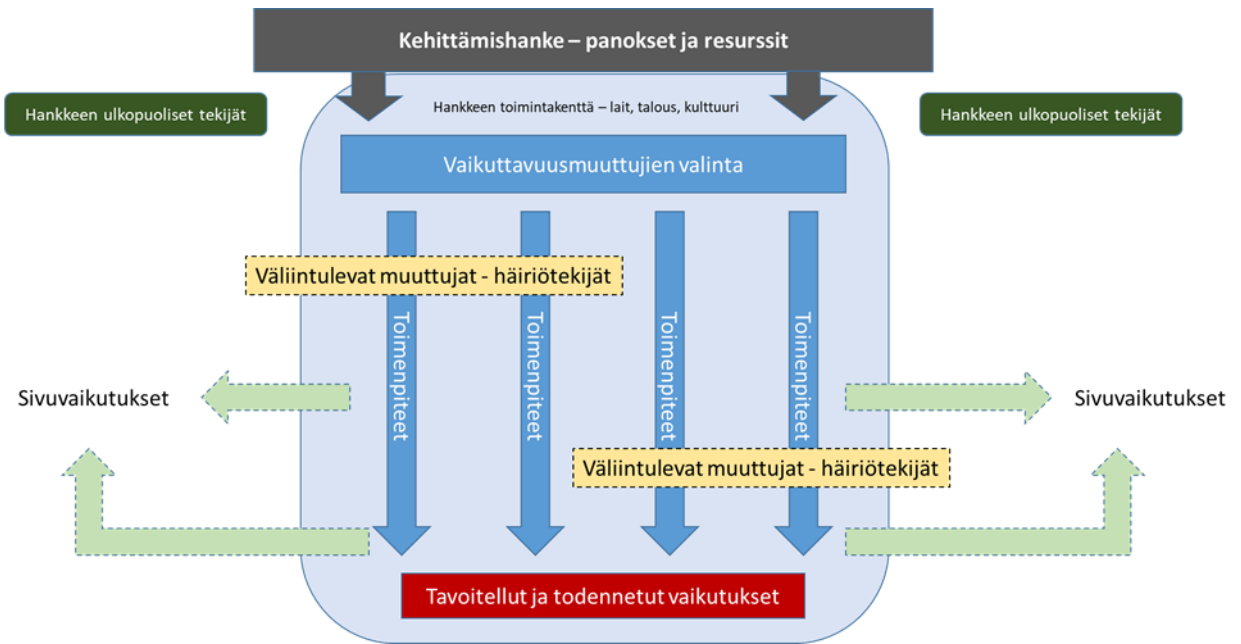
Vaikuttavuuden arvioinnin keskeinen kysymys kuuluu: mikä vaikuttaa mihin, miten, milloin ja millä edellytyksillä? Sanan vaikuttavuus voidaan ajatella kuvaavan syntyneitä tulosta, vaikutuksia ja itse vaikuttamisen prosessia. Aikaan saadut vaikutukset voivat olla toisaalta haluttuja, mutta ne voivat olla myös ei-toivottuja. Yhtä lailla vaikutukset voivat olla ennalta-arvaamattomia tai jo entuudestaan tiedettyjä, negatiivisia tai positiivisia. Vaikutuksia voidaan arvioida myös sen suhteen ovatko ne yleistettäviä tai ovatko ne vain paikallisia. Vaikutukset voivat näkyä myös tutkimus- ja tarkastelu-kohteen ulkopuolella. (Dahler-Larsen 2005, 7–9; Kettunen 2016.)

Varsinkin sosiaalipolitiikan vaikuttavuuden arvioinnin kentällä on havaittu, että monet alan ammattilaiset vastustavat toimenpiteiden vaikuttavuuden arvioinnin selvittämistä ja mittaamista. Yksi syy lienee se, että he ymmärtävät, ettei usein monisyisten ongelmien ratkaisuihin ole yksiselitteistä

ikään kuin taloustieteellistä matemaattisen tarkkaa ratkaisumallia. Varsinkin liiketoimintanäkökulmasta tai puhtaan kvantitatiivisesta näkökulmasta jotakin ongelmaa analysoitaessa menetämme ilmiön tärkeitä piirteitä ja vaikutuksia. Arvioinnin liiallinen yksinkertaistaminen ei tuota meille todellista kuvaa siitä, mitä olemme saaneet aikaan.

Myös asioiden liiallinen yksilöllistäminen on haitallista. Äärimmilleen vietynä tällöin hyväksymme sen, että jokainen tapaus on niin erilainen ja itsenäinen, ettei ole mitään mahdollisuutta mitata tai mallintaa toimenpiteitä ja niiden vaikutuksia. Asioiden standardoinnin ja yksilöllistämisen välimaastosta olisi löydettävä jonkinlainen keskitie, jotta voisimme päästä eteenpäin vaikuttavuuden arvioinnissa. (Dahler-Larsen 2005, 9–11.)

Dahler-Larsen (2005, 47–49) kirjoittaa vaikuttavuuden arvioinnista, että jokaisen vaikuttavuustutkimusta tekevän henkilön tulisi pystyä ensin määrittelemään halutut vaikuttavuusmuuttujat. Vaikuttavuusmuuttujien on oltava perusteltuja ja realistisia. Ne voivat tulla esimerkiksi jostakin EU-rahoitusohjelman käsikirjasta tai hankkeiden rahoittajan määrittämistä tavoitteista. Toiseksi on pyrittävä määrittelemään niin sanotut väliin tulevat muuttujat eli eräänlaiset häiriötekijät. Nämä voivat olla asioita ja ilmiöitä, jotka estävät vaikuttavuuden saavuttamista. Kolmas askel on tutkia mahdollisia toimenpiteen sivuvaikutuksia ja raportoida ne. Monilla hankkeilla on jopa ennalta-arvaamattomia sivuvaikutuksia. Niiden raportointi on tärkeää esimerkiksi sen vuoksi, että niistä voi löytyä kehityksen seuraavia suuntia. Neljänneksi arvioijien on hyvä ymmärtää se, mihin hankkeilla tai suunnitelluilla toimenpiteillä todellisuudessa voidaan vaikuttaa. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että ymmärrämme sen lainsäädännöllisen, kulttuurisen ja taloudellisen ympäristön, jossa toimimme. Aina emme voi muuttaa kaikkia asioita, vaikka niin haluaisimmekin. Tähän samaan vaiheeseen kuuluu myös nähdä ne tekijät, jotka eivät kuulu suunniteltujen ja tavoiteltujen toimenpiteiden piiriin. On hyvin tavallista, että hankkeiden edetessä niiden piiriin tulee tai hakeutuu sellaisia tahoja, jotka eivät ole esimerkiksi maaseuturahoituksen piirissä. Tällöin arvioidessamme vaikutuksia meidän tulee pystyä jättämään ne pois arvioinnista.

KUVA 3. Vaikuttavuuden arvioinnin ulottuvuudet soveltaen Dahler-Larsein (2005) tutkimusta.

Vaikuttavuuden arviointi voidaan myös jakaa tarkoituksensa mukaisesti summatiiviseksi ja formaatiiviseksi arvioinniksi. Summatiivisella arvioinnilla tarkoitetaan toiminnan tuloksellisuuden ja lopullisen arvon mittaamista. Maaseudun kehittämisen viitekehityksessä tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä minkälaisiin numeerisiin tavoitteisiin vihannesten tunnelikasvatushanke on päässyt. Formatiivisella arvioinnilla puolestaan pyritään hahmottamaan toiminnan kehittymisen tie. Formatiivinen arviointi edellä mainitussa vihannesten kasvatushankkeessa voisi olla kattava kuvaus siitä, miten hanke on syntynyt ja miten tuloksiin edettiin. Monesti kehittämishankkeiden kehitystie on yhtä tärkeä kuin määrälliset tulokset. (Pelkonen, Nieminen & Lehenkari 2014.)

2.3 Vaikuttavuustavoitteet maaseutuohjelmassa

Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman tarkoituksena yleisellä tasolla on tukea maaseudun ja maatalouden kasvua ja kehitystä sekä tuoda hyvinvointia koko Suomelle. Ohjelman kautta on mahdollista saada tukea ympäristön tilan tukemiseen, maaseudun elinkeinojen ja työllisyyden edistämiseen ja harrastusmahdollisuuksien ja vireän toiminnan luomiseen. Nämä viisi kokonaisuutta voidaan nähdä eräänlaisina alatason tavoitteina. (Maa- ja metsätalousministeriö 2020, viitattu 28.1.2020.)

Vaikuttavuuden näkökulmasta maaseutuun ja alkutuotantoon panostamisen tulokset näkyvät esimerkiksi puhtaampina vesistöinä, hyvinvoivina eläiminä ja laadukkaana ruokana kaupoissamme. Esimerkiksi kun puhutaan Saaristomeren tilasta, niin ilman, että alkutuottajat ja maaseudun asukkaat otetaan mukaan pohtimaan, miten Saaristomeren tilaa voidaan kohentaa, emme pääse eteenpäin merentilan parantamisessa. Maaseutuohjelman avulla pyritään myös luomaan vetovoimaisia matkailukohteita, kansainvälisille markkinoille ponnistavia yrityksiä sekä harrastusmahdollisuuksia lapsille ja nuorille. Tavoitteena on helpottaa uuden teknologian hyödyntämistä ja tukea uudistuksia, joiden ansiosta suomalainen maaseutu on saavutettavissa kaikkialta maailmasta. Tavoitteita on siis hyvin laajalla rintamalla ja monella tasolla.

Maaseutuohjelman tavoitteet ovat kaikilla tasoilla hyvin yleisiä ja laajoja. Yksittäisten hankkeiden tuleekin pystyä entistä tarkemmin määrittelemään mihin kyseiseen tavoitteeseen se pyrkii vaikuttamaan. Maaseutuohjelman resursseja hallinnoivalla viranomaiselle laajat ohjelmakirjaukset antavat toisaalta mahdollisuuden sovittaa toimenpiteitä oman alueen tarpeisiin ja toisaalta mahdollisuuden tukea innovatiivisia ja kokeellisia hankkeita. Tästä syystä maaseutuohjelman toteutuksella varsinkin maaseudun kehittämishankkeiden kohdalla voidaan löytää huomattavia maakunnallisia eroja. Tämä on ollut myös yksi maaseutuohjelman vahvuus. Se on pystynyt reagoimaan eri alueiden tarpeisiin.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUKSESTA

3.1 Tutkimustyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on edistää maaseudun kehittämishankkeiden vaikuttavuuden arviointia. Opinnäytetyön viimeisestä luvusta löytyy ehdotuksia, joiden avulla pystymme tehokkaammin erittelemään maaseudun kehittämishankkeiden vaikuttavuutta.

Hankkeen keskeinen tutkimuskysymys on:

Miten maaseudun kehittämishankkeiden vaikuttavuutta tulee arvioida?

Varsinais-Suomen maakunnassa Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus rahoittaa vuodessa kahdesta kolmeen miljoonalla eurolla erilaisia maaseudun kehittämishankkeita. Valintapäätökset perustuvat osin maakunnan alueella nousseisiin maatalouden ja maaseudun kehittämisen tarpeisiin ja osin myös maakuntaohjelman painotuksiin. Myös hanketoimijoiden aikaisempi kokemus lähinnä hankkeen hallinnollisesta toteuttamisesta on selkeä etu hankkeita valittaessa. Harvoin hankepäättöksiä valmistelevalle viranhaltijalle on ennakkotietoa siitä, miten hanke tulee vaikuttamaan sen kohdejoukkoon ja -alueeseen. Tässä opinnäytetyössä annetaan välineitä ja työkaluja vaikuttavuuden arviointiin, kun hankkeita valitaan rahoitettavaksi. Lisäksi opinnäytetyö lisää ymmärrystä, miten vaikuttavuus voidaan ottaa huomioon esimerkiksi siinä tilanteessa, kun hankkeita valitaan rahoitettavaksi. Monesti rahoittajalla on luettavanaan useita hankkeita ja jos meillä on tarjota hankkeiden valitsijalle selkeät vaikuttavuuden mittarit, voidaan valintaprosessista tehdä läpinäkyvämpi ja tehokkaampi.

Opinnäytetyön taustatietona ovat Varsinais-Suomessa ja sen lähimaakunnissa toteutetut maaseudun kehittämishankkeet. Arvioin hankkeiden vaikuttavuuden arviointia haastattelujen avulla. Keskeisessä asemassa ovat maaseudun kehittämisen kanssa tekemisissä olleiden asiantuntijoiden kokemukset ja näkemykset hankkeiden vaikuttavuudesta ja sen arvioinnista. Myös hankkeiden rahoittajia ELY-keskuksessa ja Leader-toimintaryhmissä haastateltiin. (Liitteessä 1 on esitelty tarkemmat haastattelukysymykset.)

Keskeisiä asiakokonaisuuksia hankkeiden vaikuttavuutta arvioitaessa ovat seuraavat kysymykset:

- Miten hankkeet ovat onnistuneet saavuttamaan omat tavoitteensa?
- Miten ne ovat saavuttaneet maaseutuohjelman yleiset tavoitteet?
- Mitä hyötyä hankkeet ovat tuoneet hankkeen kohderyhmälle tai -alueelle?
- Miten hankkeissa mukana olleet tahot näkevät oman toimintansa vaikuttavuuden?
- Miten hankkeiden kohderyhmät ja rahoittajat näkevät hankkeen vaikuttavuuden?
- Mitä sivuvaikutuksia hankkeella on ollut?

3.2 Tutkimuksen rakenne

Tämän tutkimuksen johdannossa hahmotellaan kuvaa suomalaisen maaseudun nykytilasta ja muutaman viime vuosikymmenen muutostrendeistä. Näiden muutosten ymmärtäminen auttaa ymmärtämään maaseudun kehittämisen tarvetta ja taustoja. Hieman tarkemmin johdannossa kuvataan maaseudun tilaa Varsinais-Suomessa, sillä tutkimuksen empiirinen aineisto käsittelee Varsinais-Suomea ja sen naapurimaakuntia. Vaikka maaseudun kehittämisen haasteet ja ilmiöt ovat lähes globaaleja, on niistä löydettävissä myös paikallisia piirteitä, jotka vaikuttavat tutkimuksen tulokintoihin.

Tutkimuksen johdanto-osuuteen olen myös sisällyttänyt katsauksen Euroopan unionin maaseudun kehittämisohjelmaan vuosille 2014–2020. Euroopan unionin yhteinen maatalouspolitiikka vaikuttaa maaseudun suuntaan, mutta myös maaseutualueiden kehittämiseen. Aluetasolla maaseutuohjelmaa toteuttaa monet eri toimijat. Esimerkiksi ELY-keskuksilla, Leader-toimintaryhmillä, maatalouden yhteistoiminta-alueilla ja kunnilla on merkittävä rooli.

Tutkimuksen ensimmäiseen varsinaiseen osuuteen kuuluu pohdinta vaikuttavuuden arvioinnista. Käytän vaikuttavuuden arvioinnin hahmottamisessa avuksi tutkimuskirjallisuutta. Kirjallisuus luo tutkimukselle raameja ja muovaa tutkimuksen viitekehystä. Vaikuttavuuden arvioinnin pohdinnan tarkoituksena on nostaa eri näkökulmia vaikuttavuuteen ja näin tuottaa laadukasta ja riippumatonta tietoa kohteen toiminnan tuloksellisuudesta. Arvioinnin avulla lisäämme tietoa ja ymmärrystä kestävän hyvinvoinnin ja tulevaisuuden menestystekijöistä maaseudulla.

Tutkimuskysymyksen, -menetelmien ja -aineistojen esittelyn jälkeen teen varsinaisen analyysin maaseudun kehittämishankkeiden vaikuttavuuden arvioinnista. Analyysi pohjautuu tehtyihin asiantuntijoiden haastatteluihin.

Tutkimuksen viimeisessä osa-alueessa kootaan yhteen tutkimuksen johtopäätöksiä ja pohditaan, miten tutkimus on onnistunut vastaamaan tutkimuskysymyksiin ja mitä rajoituksia siihen kohdistuu. Tämän lisäksi käsitellään tutkimuksen luotettavuutta ja ehdotuksia tulevaisuuden jatkotutkimuksille.

3.3 Tutkimusmenetelmät ja -aineistot

Haastattelu tutkimusaineiston lähteenä voidaan nähdä kaksisuuntaisena vuorovaikutustilanteena. Teemahaastattelut soveltuvat hyvin kokemusten analysointiin, kuvailemiseen ja tutkimiseen. Teemahaastattelumenetelmällä tehty tutkimus voi parhaimmillaan tuottaa yksilön kokemuksen kautta uusia näkemyksiä kehittämisen, toimintamallien ja jopa lainsäädännön tueksi.

Teemahaastattelu nähdään jonkinlaisena välimuotona verrattuna lomakehaastatteluun tai avoimen haastatteluun. Siitä käytetään myös puolistrukturoidun haastattelun nimeä. Teemahaastattelu ei etene tarkkojen, yksityiskohtaisten, valmiiksi muotoiltujen kysymysten kautta vaan väljemmin kohdentuen tiettyihin ennalta suunniteltuihin teemoihin. Teemat voivat olla hyvinkin laajoja ja voivat nousta esille eri järjestyksessä. Teemahaastattelu on kuitenkin astetta muodollisempi kuin avoin haastattelu tai vapaamuotoinen keskustelu, sillä siinä aiempien tutkimusten ja aihepiiriin tutustumisen pohjalta valmistellut aihepiirit ja teemat ovat kaikille haastateltaville samoja, vaikka näissä teemoissa liikutaankin joustavasti ilman tiukkaa etenemisjärjestystä. Teemahaastattelussa pyritään huomioimaan ihmisten tulkinnat ja heidän merkityksenantonsa eri ilmiöille. Ihmisten vapaalle puheelle annetaan tilaa, vaikka ennalta päätetyt teemat pyritään keskustelemaan kaikkien tutkimukseen osallistuvien kanssa. (Makkonen 2011; Hirsijärvi & Hurme 2011; Hannila & Kyngäs 2008.)

Laadulliseen tutkimukseen tiedonkeruumenetelmäksi teemahaastattelut soveltuvat hyvin. Muita mahdollisia keinoja ovat havainnointi, kysely ja kirjallisen materiaalin kerääminen. Vaikuttavuuden arvioinnin analysointiin ei ole vielä muotoutunut yhtä hallitsevaa tiedonkeruumenetelmää. Osin tästä syystä tutkimusongelmat, jotka keskittyvät vaikeasti mitattaviin asioihin kuten ihmisen kokemuksen tai käyttäytymisen tutkimiseen, niin silloin teemahaastatteluilla päästään avaamaan tutkimuskohteen eri näkökulmia ja dynamiikkaa. (Tuomi & Sarajärvi 2002.)

Tämän tutkimuksen aineiston olen kerännyt teemahaastattelujen avulla. Päädyin teemahaastattelujen tekemiseen tiedonkeruumenetelmänä, koska sen avulla saadaan mahdollisimman monipuolisia näkemyksiä tutkimuskysymyksiin. Kehittämistyön aineisto koostuu kahdestatoista teemahaastattelusta, jotka on tehty vuoden 2020 toisella vuosipuoliskolla ja vuoden 2021 alussa. Haastattelut kestivät keskimäärin noin tunnin. Pisimmillään haastattelut kestivät puolitoista tuntia ja niiden aikana käsiteltiin maaseudun kehittämistä hyvin laajasti. Haastatteluissa käytettiin teemarunkoa, mutta kukin haastattelu oli oma kokonaisuutensa. Haastattelujen pituuteen ja etenemiseen vaikutti kunkin haastatellun henkilön suhde maaseutuohjelmaan ja sen toteuttamiseen.

Haastateltujen henkilöiden keski-ikä oli noin 55-vuotta ja heillä kaikilla oli yli 20 vuoden kokemus maaseudun kehittämisestä. Kahdentoista haastateltavan joukko koostui yhdestä kunnanjohtajasta, maatalouden yhteistoiminta-alueen päälliköstä, ELY-keskuksen ohjelmavastaavasta, maakunnan liiton edustajasta, kahdesta Leader-toimintaryhmän toiminnanjohtajasta, Leader-toimintaryhmän kalatalouden aktivaattorista, kahdesta tuottajajärjestöjen edustajasta sekä kolmesta hankkeiden toteuttajaorganisaation vastuuhenkilöstä. Kaikkien haastateltujen henkilöiden toimipaikat ovat Etelä- ja Lounais-Suomessa. Tämä osaltaan antaa oman vivahteensa maaseudun kehittämiseen. Haastattelut tehtiin kaikki Teams-yhteyden välityksellä ja sen jälkeen kirjoitettiin puhtaaksi. Asiantuntijoiden henkilöllisyys on pidetty salassa tutkimusaineistoa käsiteltäessä ja sen havainnoista raportoitaessa tässä kehittämistyössä.

3.4 Laadullinen tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön tutkimusongelman valottamiseksi en ole kerännyt erillistä tilastoaineistoa, vaan tutkimus on luonteeltaan laadullinen. Laadullinen tutkimus ei pyri tilastolliseen tarkkuuteen ja yleistyksiin, vaan se pyrkii ymmärtämään, analysoimaan, kuvaamaan ja antamaan teoreettisesti mielekkään tulkinnan tutkittavasta ilmiöstä (Eskola & Suoranta 1998, 61). Laadullinen tutkimus ammentaa haastateltujen asiantuntijoiden vuosien kokemuksista ja kokoaa sekä analysoi nämä.

Laadullisen aineiston, kuten teemahaastattelujen analyysissa, ei varsinaisesti ole käytettävissä teknisiä työkaluja. Sen sijaan laadullista analyysia tehtäessä voidaan hyödyntää erilaisia näkökulmia ja tarkastelutapoja, joiden avulla aineistoa voidaan käydä läpi järjestelmällisesti. Vaihtoehtoja ana-

lyysin tekemiseen on useita. Tavoitteena voi esimerkiksi olla haastatteluaineiston tiivistäminen. Tällöin tavoitteena voi tuoda esille ymmärrys ja tulkinta siitä, mitä olennaista lisävalaistusta aineisto tuo tutkimuskysymyksiin vastaamiseen. Koskaan ei tule pelkkään tyytyä pelkkään aineiston kuvaukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Analysoitaessa haastatteluja ne voidaan pilkkoa osiin esimerkiksi asiakokonaisuuksien mukaan. Tästä analyysimenetelmästä käytetään nimeä aineistolähtöinen sisältöanalyysi. Aineiston sisältöä organisoivalla jäsentämisellä tarkoitetaan kokonaisuuden pienempiin osiin jakamista ja näiden osien tarkastelemista ja analysointia. Tarkoituksena on koota tutkimuksen aineistosta selkeä jäsenneily sanallinen kuvaus ilman, että aineiston sisällöt muuttuvat. Työskentelyn ei silti tulisi jäädä vain tähän vaan aineiston sisällöllisen jäsentämisen jälkeen tulisi tehdä ilmiöiden tulkinnan sekä loogisen päättelyn kautta yhteenvetoa eli synteesiä. Pienestä pitäisi saada aikaan jotain suurempaa, aineistosta tulisi löytää jotain yleisempää kuin vain yksittäisiä vastauksia. Tavoite on, että analysoidusta aineistosta saadaan rakennettua uudelleen eheä kokonaisuus. Toki erilaisuudet ja poikkeavat näkemyksetkin tulee nostaa esille, sillä ne voivat olla oire esimerkiksi tulevasta kehityksen suunnasta. (Tuomi & Sarajärvi 2018; Langenoja 2018.)

4 ASiantuntijoiden NÄKEMYKSET VAIKUTTAVUUDESTA MAASEUDUN KEHITTÄMISHANKKEISSA

4.1 Voiko vaikuttavuutta arvioida?

Asiantuntijoiden haastattelut aloitettiin kysymyksellä vaikuttavuuden mittaamisesta. Vastaukset olivat hyvin samansuuntaisia. Kenelläkään ei ollut yhtä selvää kirkasta näkemystä, miten vaikuttavuutta voitaisiin mitata. Aihe on kuitenkin kaikille hyvin tuttu ja siitä on puhuttu paljon vuosien saatossa. Haastatellut toivat kuitenkin esille useita eri näkökulmia vaikuttavuuteen ja sen mittaamiseen.

Yksi vastaajista, joka on ollut Leader-toimintaryhmän toiminnassa mukana yli 20-vuotta, totesi, että helppoahan vaikuttavuus on mitata laskemalla osallistujia ja tapahtumia. Tosin hän totesi samaan hengenvetoon, että vaikuttavuudella on syvällisempikin ulottuvuus. Hänen mukaansa todellinen vaikuttavuuden mitta on maaseudun elinvoiman kohoaminen. Muutkin haastatellut asiantuntijat palasivat kommentissaan siihen, että on liian helppo ja yksiulotteista laskea esimerkiksi osallistujien määrää. Haastatelluilta sai sen kuvan, että vuosien saatossa vaikuttavuuden todentaminen on noussut jopa toimijoita vaivaavaksi asiaksi siinä määrin, että osa vastaajista suhtautui koko vaikuttavuuden termiin ja vaikuttavuuden arviointiin ironisesti.

Kolmas haastattelusitaatti kuvaa sitä, että paikoin esimerkiksi Leader-toimijat ovat ottaneet käyttöön omia vaikuttavuuden todentamiskeinoja. Haastateltava kertoo hanketoimijoiden haastateluista, joiden avulla he pyrkivät saamaan paremman kuvan, miten Leader-toimintaryhmän rahoittama hanke on toiminut. Vaikuttavuustiedon tarve on aito ja tämä tuli esille monissa haastatteluissa.

”Vaikuttavuus on ajankohtainen ja vaikea kysymys. Tai se on ollut ajankohtainen jo pitkään.” (H1)

”Mikä on toiminnan vaikuttavuus? Siinä onkin kysymys. Helppo vastaus tähän olisi, että lasketaan osallistujia ja tapahtumia. Päätetään, että siinä on vaikuttavuus, mutta asia ei ole näin helppo. Minusta meidän pitäisi kysyä miten mitataan maaseudun elinvoimaa? Tässä on ydinkysymys tähän kokonaisuuteen. Miten hankkeet vaikuttavat maaseudun

elinvoimaan? Ei ole olemassa hyvää tapaa mitata vaikuttavuutta. Joskus yritettiin tehdä sosiaalisen tilinpidon mittareita, muttei siitä oikein tullut mitään. Asiaa pohditaan paljon. Vaikuttavuus on jopa jonkinlainen muotitermi, mutta emme ole päässeet asiassa oikein mihinkään. Puhetta asiasta kyllä riittää.” (H3)

”Vaikuttavuus on vaikea asia. Hankkeissa on ne ns. viralliset indikaattorit, mutta se ei minusta riitä. Tästä syystä me olemme ottaneet sellaisen tavan, että haastattelemme hankkeiden vastaavat henkilön aina kun meidän rahoittama hanke loppuu. Näin saamme lukujen lisäksi laadullista tietoa. Tämä on meille tärkeää tietoa.” (H7)

”Vaikutuksia on helppo mitata, mutta vaikuttavuutta on todella vaikea mitata. Meillä on ollut esimerkiksi yksi pyydyskehityshanke enkä voi kuin arvailla kuinka laajalle siinä kehitetyt pyydystyypit tulevat leviämään.” (H12)

”Hyviä esimerkkejä on vaikka kuinka paljon vaikuttavista hankkeista. Maaseutuohjelma antaa rungon vaikuttavuudelle. Sieltä ne painopisteet löytyvät. Meillä tärkeitä ovat olleet kylät, tapahtumat, luonto ja yritysstartit.” (H5)

Esimerkkien kautta vaikuttavuutta on helpompi hahmottaa, muttei se silti ratkaise sitä, miten vaikuttavuutta tulisi mitata. Esimerkkejä on hyvä nostaa esille muun muassa sen vuoksi, että niiden kautta maaseudun kehittäminen saa julkisuutta ja näkyvyyttä. Esimerkit ovatkin hyviä, muttei niiden kautta saa kokonaiskuvaa maaseudun kehittämisestä jollakin alueella tai toimialalla.

Vaikuttavuuden arvioinnin vaikeus on johtanut tilanteeseen, jossa on aina helppo todeta, että nykyiset vaikuttavuuden arvioinnin metodit ovat liian tulkinnan varaisia ja subjektiivisia. Arviointiin kaivataan yhteismitallisia vertailukelpoisia metodeja ja mittareita. Näin arviointiin saataisiin lisää objektiivisuutta.

”Mieli-piteet ovat aina subjektiivisia. Vaikuttavuuden arviointi objektiivisesti on vaikeaa.” (H1)

”Olemme vaikuttavuudesta puhuneet paljon ja olemme miettineet tätä vaikuttavuuden arviointia, muttei meillä ole yhtä patenttivastausta tähän kysymykseen. Vaativuuden arviointi on todella laaja kysymys. Minusta meidän pitäisi puhua myös vaikuttavuuden seurannan

organisoinnista. Se on tietenkin meidän työtämme, kun olemme organisaatio, joka on toteuttanut maaseudun kehittämishankkeita jo toistakymmentä vuotta.” (H6)

”Vaikea asia, mutta onneksi minun näkökulmastani ollaan menossa parempaan suuntaan. Olen kuitenkin seurannut tätä siitä lähtien kun Suomi liittyi EU:hun. Osa tätä hyvää kehitystä on se, että aiemmin markkinoilla olleet ”hankehat” ovat pitkälti poistuneet kuvioista. Siitä miten oikeasti osaisimme arvioida vaikuttavuutta, olemme puhuneet paljon kollegoiden kesken. Kenelläkään ei kuitenkaan ole selvää, tarkkaa ja yksiselitteistä vastausta. Monet asiat tekevät tästä vaikeasti määriteltävän asian. On niin helppo asettaa kyseenalaiseksi, mutta meidän tulisi olla rakentavia.” (H8)

”Vaikuttavuuden tarkastelulla ei ole ollut riittävä painoarvo maaseutuohjelmassa, vaikka siitä puhutaankin paljon. Nimittäin vaikuttavuuden aito arviointi estää maaseudun jälkeen jäämisen muusta yhteiskunnasta.” (H9)

Haastateltavat kaipasivat myös vaikuttavuuden arviointiin systemaattisemmin johdettua tapaa. Maaseutuohjelman asiakirjat eivät haastateltavien mukaan anna riittävästi tukea siihen, miten vaikuttavuutta voitaisiin arvioida. Toki kehitystä on tapahtunut sitten Suomen EU-jäsenyyden alkuvuosien.

Yhteinen näkökulma kaikilla haastatelluissa asiantuntijoilla oli, että vaikuttavuuden arviointi on erittäin tärkeä asia ja sen avulla voitaisiin kehittää maaseudun kehittämistyötä. Tällä työllä nähdään olevan myös suora yhteys ei ainoastaan maaseudun kehittymiseen vaan myös koko yhteiskunnan kehitykseen.

4.2 Vaikuttavuuden arvioinnin ulottuvuudet

Kun emme löytäneet haastateltujen kanssa välittömiä vastauksia, miten maaseudun kehittämissuunnitelman hankkeiden vaikuttavuutta voidaan arvioida, niin keskustelu siirtyi vaikuttavuuden arvioinnin eri ulottuvuuksiin. Erilaisilla vaikuttavuuden ulottuvuuksilla voidaan kuvata sellaisia maaseudun kehittämishankkeiden piirteitä, joita pidetään yleisesti tavoiteltavina ja onnistuneina. Nämä ulottuvuudet kuvaavat myös maaseudun kehittämisen arkitodellisuutta monella tavalla.

Monissa haastatteluissa nousi esille paikallisuuden ja varsinkin toiminnan läheisyyden tarve ja periaate. Subsidiariteettiperiaatteella eli läheisyysperiaatteella tarkoitetaan sitä, että julkisen vallan päätökset tulisi tehdä mahdollisimman lähellä ihmisiä ja julkisessa hallinnossa käsitellä alueita koskevat asiat alhaisimmalla mahdollisella tasolla. Ylemmille tasolle tulisi viedä vain sellaiset päätökset, joita ei alemmilla tasoilla voida käsitellä. Subsidiariteettiperiaate tavoittelee byrokratian vähentämistä, ja sitä pidetään yleisellä tasolla julkisissa virastoissa toivottavana lähtökohtana. Läheisyysperiaatetta perustellaan usein hajautetun ja hiljaisen tiedon hyödyntämisellä, jonka mukaan päätös tulee tehdä mahdollisimman lähellä sitä koskevaa ympäristöä, jotta päätöksentekijöillä on mahdollisimman paljon paikallista tietoa ja mahdollisimman hyvät mahdollisuudet tutustua alueen paikallisiin olosuhteisiin. Läheisyysperiaate on noussut viime vuosikymmenen aikana esille esimerkiksi kuntauudistusten ja valtionhallinnon hajasijoittamisen yhteydessä. (Ryynänen 2015.)

”Yksi tärkeä ulottuvuus tässä vaikuttavuuskeskustelussa maaseutupuolella on paikallisuuden tarve ja tavoite. Toinen hyvä vaikuttavuuden ulottuvuus on läheisyys. Tosin nämä ovat monella tavalla samoja asioita. Nämä tulee hyvin esille kylien kehittämisessä. Läheisyys liittyy yhdessä toimimiseen – yhteisöllisyyteen. Ne hankesuunnitelmassa mainitut tavoitteet ja tulokset eivät ole aina koko totuus. Tämä läheisyyden, yhteisöllisyyden ja sitoutumisen kokonaisuus on vaikuttava ja todellinen hankkeiden voima ja eräänlainen sivutuote.”
(H1)

”Keskeistä on ne kohtaamiset, joita hankkeet saavat aikaan ja organisoivat paikallisella tasolla.” (H2)

”Asioiden alkuun saattaminen on arvo jo sinänsä.” (H12)

Hankkeet ja niitä toteuttavat organisaatiot nähdään toimivan jonkinlaisena läheisyyden ja kohtaamisen välittäjänä. Tällöin hanke on onnistunut ainakin siinä, että itse toiminta on tärkeämpää kuin maaseudun kehittämishankkeita toteuttavat organisaatiot. Kohtaamiset mainittiinkin monissa haastatteluissa ja kohtaamisen esille nostaminen nosti keskusteluun myös sen, miten tärkeää on jopa yksilökohtainen asioiden ja alueiden kehittäminen.

Asiantuntijat nostivat esille myös yhtenä vaikuttavuuden ulottuvuutena sen, että hankkeet tai kehittämisen tietotaito ja toimenpiteet aivan kuin valuvat laajemmalle kuin vain tiukasti rajattuun kohdejoukkoon.

”Vaikuttavuus on siitä mielenkiintoinen asia, että vaikuttavat toimenpiteet näkyvät myös muille ei vain hankkeessa mukana oleville tuottajille. Hankkeet ei saa olla liian ylätasoa asioita, vaan niiden pitää olla käytännönläheisiä. Esimerkiksi kun jalostajat ovat mukana niin silloin tuottajat miettivät miten minä voisin toimia nykyistä paremmin.” (H4)

Hankkeiden vaikuttavuuden arvioinnin ulottuvuutena esille nousi myös aika. Usein emme pysty näkemään hankkeiden todellista vaikutusta hankkeen toteuttamisaikana. Alla olevassa Leader-toiminnassa pitkään mukana olleen kunnanjohtajan kommentissa aikaulottuvuuden lisäksi esille nousee yhteisöllisyys ja monikäyttöisyys. Maaseudun kehittämisessä tulisikin pystyä näkemään asiat mahdollisimman laajassa katsantokannassa. Esimerkiksi ~~alla oleva~~ kylätalon kunnostuksella ei ole vaikutusta vain kylätaloon vaan se luo foorumin kohtaamisille ja yhteisöllisyyden kasvulle. Ilman erilaisia kohtaamisalustoja emme pääse eteenpäin maaseudun kehittämisessä. Tämä sama ajatus pätee haja-asutusalueiden laajakaistaverkkojen kehittämiseen. Toisaalta ne mahdollistavat monipuolisen elinkeinotoiminnan, mutta ne ovat perusta myös erilaiselle yhteisölliselle toiminnalle.

”Kylätalot ja niiden lämpöratkaisut ovat tärkeitä, sillä jotta kylä pysyy jollakin tavalla elossa niin se vaatii, että on yhteisiä tiloja. Kylätalojen käyttöä voisi seurata hanketta pidemmän aikajakson. Näin voisi kertoa jotain todellista vaikuttavuudesta. Meillä on esimerkki siitä, että jokin vuosi sitten remontoitiin kylätalo ja nyt se on muiden hankkeiden sydän. Siellä järjestetään esimerkiksi digikursseja alueen eläkeläisille. Näin kylätalolle on saatu käyttöä muiden normaalien toimintojen kuten juhlien lisäksi.” (H5)

Haastatelluista henkilöistä ne, joilla on pisin kokemus maaseutuhallinnon eri tehtävistä, korostivat myös maaseudun elinvoimaisuuden ja varsinkin elinkeinojen hyvinvoinnin ulottuvuutta. Keskiöön nostettiin maaseudulla toimivat yritykset ja niiden kyky kasvaa ja työllistää alueella asuvia henkilöitä. Nämä kommentit tukevat hyvin maamme yleisiä elinkeinopoliittisia linjauksia, joissa elinkeinopoliitikan tavoitteena on kestävä talouskasvu. Talouskasvu puolestaan tukee työllisyyden tason säilymistä ja edistää uusien työpaikkojen syntyä.

”Meillä päin keskeistä on ollut, että maaseudun kehittämisessä on aina liitännä elinkeinoihin ja yrittäjyyteen. Kaiken meidän hankkeiden tulee tukea yrittäjyyttä. On kyse sitten laajakaista- tai vesijohtoinvestoinnoista, niin onhan ne yleishyödyllisiä investointeja, mutta silti siinä pitää olla se kytkentä elinkeinoihin ja yrittäjyyden edistämiseen. Minusta todelliset

vaikuttavuuden ulottuudet ovat aluetalous ja ympäröivä alue, talous ja työttömyys ja lopuksi tavoitteiden toimeliaisuus.” (H11)

”Pitäisi ehkä kysyä mikä on kehittämishankkeen rooli? Mitä tapahtuu yrityspuolella, kun siellä on hanke? Minusta keskeinen kysymys on mitä hankkeessa oleville yrityksille tapahtuu, kun he ovat mukana hankkeessa. Heidän menestystänsä meidän tulisi seurata. Tosin se menestys on usein monen asian summa, mutta silti hankkeilla voi olla positiivinen vaikutus. Kehittämishankkeessa on myös se ulottuvuus, että sen kautta tulee verkostoja ja työkaluja. Nämä ovat yksi mittari.” (H10)

Mielenkiintoista edellä olevissa kommenteissa on se, miten voimakkaasti niissä korostetaan yksittäisten yritysten merkitystä. On totta, että yritykset ovat avainasemassa sen suhteen miten paljon maaseutualueelle syntyy uusia työpaikkoja, mutta edellä olevat kommentit edustavat uusliberalistista talousajattelua, jossa mahdollisimman vapaana toimiva yksityinen sektori on kehityksen veturi (Räsänen 2015). Mielenkiintoista näissä kommenteissa on myös, että molemmat haastateltavat edustavat julkista sektoria, ja he tekevät päätöksiä siitä mitkä hankkeet ja yritykset saavat julkista tukea toimintansa kehittämiseen.

Toisessa kommentissa nostetaan esille myös verkostojen syntymisen merkitys sekä erilaisten metodien tai työkalujen kehittäminen osana maaseudun kehittämistä. Verkostot liittyvät kohtaamisiin ja yhteisöllisyyden ulottuvuuksiin ja ovat kiinteä osa elämää tänä päivänä. Verkostoilla on moniulotteinen voimaannuttava vaikutus elinkeinoelämään, yksittäisiin kansalaisiin ja järjestötoimintaan.

4.3 Kriittinen aikakysymys

Seuraavaksi puheenaiheeksi asiantuntijahaastatteluissa nousi aikaulottuvuus. Lähes jokainen haastateltava kommentoi hankkeiden pituutta. Toinen aikakysymys, jota pohdittiin, oli se, onko juuri nyt oikea hanke tietynlaisille maaseudun kehittämishankkeille. Vastaajat kokivat, että kunkin hankkeen tulee vastata tavalla tai toisella juuri nyt esillä olevaan haasteeseen. Samoin esille nousi myös maaseutuohjelman kyky elää ja muuttua ajassa.

”Koulutushankkeiden vaikuttavuutta on helpompi arvioida, kun voi laskea kuka on osallistunut koulutuksiin. Mutta kun kyseessä on vaikka jopa kolmivuotinen vihannesviljelyn kehittämishanke, niin siinä tulokset näkyvät vasta vuosien päästä. Osa hanketta oli esimerkiksi siirtyminen luomutuotantoon ja se vie aikaa. Luomuun siirtymisen tulokset näkyvät joskus vasta viiden vuoden päästä. Teimme tuon hankkeen jälkeen haastattelukierroksen hankkeessa mukana olleille. Tämä selvitys auttoi meitä suunnittelemaan seuraavia hankkeita. Olemme olleet mukana myös rakennekalkkihankkeessa. Tässäkin asiassa kolme vuotta on lyhyt aika. Olisi erittäin mielenkiintoista verrata tätä meidän hankettamme tällä hetkellä toteutettavaa kipsihanketta.” (H6)

”Meidän pitäisi suosia pitkiä hankkeita. Kaikki vuoden tai kahden hankkeet pitäisi kieltää. Näissä maaseudun kehittämisen kokonaisuuksissa pitää olla pitkä aikajänne. Ensimmäinen vuosi menee aina vähän hukkaan, kun silloin vasta lähdetään liikkeelle. Hankkeista saadaan enemmän ulos ja ne ovat tehokkaampia, kun niillä on aikaa tehdä oikeita asioita eikä vain mitä johonkin hankesuunnitelmaan on kirjoitettu. Tämä myös tarkoittaa sitä, että hankesuunnitelmiin pitää kirjoittaa joustoa. Näin voidaan vastata ajassa tapahtuviin asioihin.” (H8)

”Maaseudun kehittämishankkeiden vaikuttavuuden toteamiseen tarvitaan pitkä aika. Nykyisellään on todella vaikea todeta vaikuttavuutta, kun hankkeiden aikaikkuna on niin lyhyt. Monessa asioissa viisi vuottakin on lyhyt aika.” (H9)

Yleinen mielipide on, että maaseudun kehittämishankkeiden pitäisi olla nykyistä pidempiä, jotta niiden vaikuttavuutta päästäisi aidosti todentamaan. Tämä puolestaan tarkoittaa, että hankkeet olisivat myös suurempia. Niiden sisään tulisi rakentaa jonkinlaista joustoa sen suhteen, että toimintaympäristössä tapahtuu huomattavia muutoksia. Vaarana hankkeiden kasvamisessa tosin on, että yhä harvemmat toimijat pystyvät toteuttamaan hankkeita. Hankerahoituksen myöntäjillä ja hankkeiden toteuttajille tulisi olla laaja näkemys siitä, miten eri kokonaisuudet voivat nivoutua yhteen. Ei siis välttämättä tarvita massiivisia monen vuoden hankkeita, vaan tarvitaan hyvää hankkeiden ja toimintaympäristön välistä vuoropuhelua ja koordinaatiota. Näin voidaan saada aikaan eräänlainen hyvän kierre, kuten alla olevassa kommentissa nostetaan esille. Joka tapauksessa tämä vaikuttavuuden ulottuvuus vaatii selkeää ja pitkäaikaista näkemystä hankerahoittajalta.

”Tästä on yksi hyvä esimerkki Rymättylässä, jossa kehitimme yhtä aluetta. Sinne tuli ensin pientä taloudellista toimintaa, sitten tuli sillimuseo ja se puolestaan toi matkailijoista. Syntyi pieni hyvän kierre. Mutta aina tarvitaan uusia tulijoita, jotka tietämättäänkin aloittavat jonkin kierteen. Näin homma lähtee liikkeelle. Tosin näillä uusilla tyypeillä pitää ”vasaran pysyä kädessä”.”(H1)

Ehkä yksi keskeinen maaseudun kehittämishankkeiden tehtävä on yrittää saada aikaan hyvän kehityksen kierre. Koska kehittämisresurssit on jaettu esimerkiksi ELY-keskusten, maakuntien liitojen, kuntien ja kaupunkien sekä Leader-ryhmien kesken, hyvän kierteen aikaan saaminen vaatii selkeää ymmärrystä ja näkemystä mihin olemme menossa sekä tiivistä eri toimijoiden välistä koordinaatiota. Yleisellä tasolla maaseudun kehittämisohjelma-asiakirja on kirjoitettu siten, että sen saateenvarjon alle mahtuu maaseudun kehittämiseen liittyviä asioita hyvin laajasti. Myös maakunnalliset kehittämisohjelman asiakirjat ovat hyvin yleisellä tasolla. Asiakirjojen kirjoittaminen kovin yksityiskohtaisiksi voi sitoa toimijoita liikaa toimintaympäristön muuttuessa. Ehkä tulevaisuudessa maakunnallisia kehittämisohjelmia tulisikin päivittää, jotta ne eivät jäisi vain kuolleeksi kirjaimiksi.

”Tässä ei ole nopeita voittoja. Jopa yhden ohjelmakauden aikajänne on lyhyt. Meidän pitää olla pitkäjänteisiä näissä asioissa. Toisaalta on paljon muutosvastarintaa ja todellisen muutoksen voi vaatia jopa kymmenen vuoden aikajakson.” (H11)

Yksi haastatelluista asiantuntijoista nosti esille myös muutosvastarinnan, joka liittyy aina kaikkeen kehittämiseen. Yleisellä tasolla muutosvastarintaa pidetään negatiivisena asiana, mutta sillä voi olla myös hyvät puolensa. Muutosvastarinta voi parhaimmillaan estää huonot päätökset tai hioa keskeneräisistä suunnitelmista todellisia suunnan muuttavia hankkeita. Toisaalta muutosvastarinta vaikuttaa kehittämishankkeiden aloittamiseen esimerkiksi viivästyttämällä tai hidastamalla sen aloittamista, estämällä tai vaikeuttamalla sen toteuttamista sekä lisäämällä kustannuksia. Toisaalta muutosvastarintaa on mikä tahansa toimintamalli, jolla yritetään säilyttää nykyinen asioiden tila. Näin ollen se lisää vastahakoisuutta ja sinnikkyyttä vältellä muutosta. Vastahakoisuus ja vastarinta eivät sinällään ole negatiivisia ilmiöitä, kunhan muutoksen ei oleteta olevan toiminnalle luonnostaan hyödyllistä. (Laajalahti 2016.)

4.4 Vaikuttavuus esimerkkien valossa

Useat haastateltavat käyttivät esimerkkejä hyvistä hankkeista vaikuttavuuden kuvaamisessa. Tämä osaltaan kuvaa vaikuttavuuden arvioinnin vaikeutta. Meillä ei ole yhtenäistä tapaa ja kuvaa, miten vaikuttavuutta arvioidaan. Tällöin esimerkit toimivat hyvinä esimerkkeinä vaikuttavuudesta. Seuraavissa kommentteissa maatalouden yhteistoiminta-alueen päällikkö, Leader-toimintaryhmän toiminnanjohtaja ja hanketoteuttaja pohtivat esimerkkien valossa vaikuttavuutta.

”Hyvä hanke on sellainen, joka luo elinvoimaa ympäristöönsä ja on myös ajankohtainen. On myös selvää, että oma innostus näkyy aina. Ilman sitä on ihan turha lähteä mihinkään. 8–16 virkатыönä ei tule hyvää tulosta. Näissä asioissa ollaan tuskastuttavan paljon henkilötasolla. Hankkeiden pitää pystyä aikaansaamaan kontakteja samanhenkisiin toimijoihin.”
(H2)

”Hyvä esimerkki vaikeasti mitattavasta hankkeesta on se mitä MELA tekee. Välitä viljelijästä toiminnalla on todella laaja vaikuttavuus, muttei sitä voi oikein mitata ainakaan hankkeikana. Siinä pelastetaan viljelijöitä ja heidän perheitänsä. Tavoite on vähemmän lopettamisia ja konkursseja, vähemmän loppuun palamisia ja vähemmän eläinten laiminlyöntiä. Todellisuudessa tällä on iso merkitys, joka ulottuu laajalle. Hanketyöntekijä näkee, että nyt on asiat huonosti, kun hän menee tilalle ja postilaatikko on täynnä laskuja tai postia. Ei enää jakseta välittää. Tämä on työterveysasia ja talousasia. Rahoittajalle tämä voi olla yksi autettava, mutta vaikutus on todellisuudessa valtava, jos pystytään tilanne kääntämään.”
(H4)

Huono hanke ei tuota uutta tietoa vaan pitäytyy nykytiedossa. Hyviä juttuja on kehitetty esimerkiksi vihanneshankkeissa, kun niihin uskallettiin lähteä riittävän avoimin mielin. Myös mieleen tulee yksi porkkanan kasvatukseen liittyvä hanke, jossa kokeiltiin erilaisia harsojuttuja. Nyt nämä kokeilut ovat tuottaneet hyviä uusia käytäntöjä. Kun viljelijä kokee, että tämä koskee minua itseäni, niin silloin hän lähtee mukaan.” (H4)

”Hyvän hankkeen tärkeitä osakokonaisuuksia ovat minusta tunne yhteen hiileen puhaltamisesta. Meillä on tästä hyviä esimerkkejä lihapuolen hankkeissa, joissa hetken alkukankeuden jälkeen saimme hankkeeseen mukaan myös isot liha-alan jalostajat. Kun he olivat aidosti mukana, niin tällöin myös mukana olleet sikatilalliset saivat hankkeesta kaikkein

eniten. Tuossa hankkeessa vallitsi eräänlainen yhteisen pöydän tunnelma ja mentaliteetti.”
(H9)

Vaikuttavan hankkeen tulee olla innostava ja mukaansa tempaava oli kyseessä iso tai pieni hanke. Hankkeisiin osallistumisesta pitäisi olla konkreetista hyötyä, oli kyseessä alkutuottaja tai maaseudun asukas. Kun hanke rakennetaan asiaosaamisen ja tietotaidon ympärille, ja kun siihen lisätään yhteenkuuluvuuden tunne, niin silloin kasassa alkaa olla sellainen kokonaisuus, jonka toimintaa voidaan kuvata vaikuttavaksi. Kuten viimeisessä kommentissa todetaan, niin hankkeiden vaikuttavuus syvenee, kun eri tasojen toimijat saadaan mukaan hankkeisiin. Yksi pohdittava asia lieneekin miten jatkossa varmistetaan, että hankkeisiin osallistuisi ja sitoutuisi riittävän laaja joukko eri toimijoita.

Sitoutumista on tutkittu paljon. Allen ja Meyer (1990) ovat kehittäneet kolmen komponentin teorian sitoutumisesta. Näitä ovat affektiivinen sitoutuminen, jatkuvuussitoutuminen ja normatiivinen sitoutuminen. Nämä ulottuvuudet kuvaavat yksilön psykologista tilaa ja sitä, kuinka nämä henkilöt suhtautuvat toimintaan, jossa ovat mukana. Affektiivinen sitoutuminen on tunneperäistä sitoutumista. Se kuvastaa kuulumista organisaatioon tai hankekokonaisuuteen. Toimija nauttii yhteenkuulumisesta ja on sitoutunut hankkeiden tavoitteisiin ja arvoihin. Jatkuvuussitoutumisen keskeinen tekijä ovat kustannukset. Niin kauan kuin toimija kokee saadun hyödyn olevan suurempi kuin toiminnan haitat, hän on mukana toiminnassa. Normatiivinen sitoutuminen liittyy toimijoiden velvollisuuden tunteeseen. Toimija voi tuntea painetta toimia arvojen ja tavoitteiden mukaan, koska uskoo että se on moraalisesti oikein toimia niin. Tämä voi liittyä kulttuurillisiin tekijöihin tai esimerkiksi perheeseen. Hyvässä maaseudun kehittämishankkeessa voi olla kaikki kolme sitoutumisen komponenttia.

4.5 Sivuvaikutukset huomion kohteena

Osa haastatelluista oli pohtinut myös maaseudun kehittämishankkeiden epäsuoria- tai sivuvaikutuksia. Toisille kysymys sivuvaikutuksista tuli aivan yllättäen. He eivät olleet asiaa ajatelleet ollenkaan. Keskusteluissa nousi esille jälleen hankkeiden toteuttamisen aikajänne, jotta vaikutuksia voitaisiin aidosti arvioida. Ensimmäisessä kommentissaan, jo vuosia kehittämishankkeita toteuttanut vastaaja nostaa hankkeesta syntyneet yritykset sivuvaikutuksiksi. Toisen hanketoimijan kommentissa sivuvaikutukset ovat löytyneet laajennetusta yhteistyöverkostosta.

”Lähiuokahanke yllätti sivuvaikutuksillaan. Yllätys tuli hankkeessa mukana olleiden aikuisopiskelijoiden puolelta. He ovat näin hankkeen jälkeen perustaneet useampia yrityksiä. Ehkä aikuisopiskelijoilla on jo sen verran elämäkokemusta, että he ymmärtävät, että lähiuudalla huomattava merkitys ja tulevaisuus.” (H10)

”Hankkeiden sivuvaikutukset? Se onkin mielenkiintoinen näkökulma. Ehkä jos muistaisi katsoa riittävästi ympärilleen, niin niitä näkisi. Näin ajan myötä hankekin ja tulevat hankkeet voisivat saada uusia painotuksia. Tässä tietenkin pitää myös ottaa huomioon kohderyhmän toiveet. Kerran meillä oli hanke, jossa pureuduttiin haittaeläinten poistamiseen. Meillä oli tuossa mukana vakuutusyhtiöitä ja he tulivat hankkeeseen mukaan aivan sivusta ja kyllä nyt kun sitä miettii, niin he toivat hankkeeseen uutta näkökulmaa.” (H9)

Monesti hankkeiden sivuvaikutukset jäävät dokumentoimatta, jos niitä huomataan hankkeen aikana. Toisaalta on varmaa, että monet positiivisetkin sivuvaikutukset jäävät huomaamatta. Samoin monesti hanketoimijat eivät edes ymmärrä, että heidän tulisi osata katsoa hanketyön ulkopuolelle. Haaste on luonnollisesti se mihin ja milloin tulisi katsoa hankkeen ulkopuolelle. Keskeinen tekijä sivuvaikutusten tunnistamisessa olisi luoda systemaattinen tapa seurata hankkeiden toimintaa niiden varsinaisen hankekauden jälkeen. Seuraavaa ohjelmakautta silmällä pitäen tulisikin pohtia voisiko koko maan tasolla luoda jonkinlaisia ohjeita ja jopa tietokanta päättäneiden hankkeiden vaikuttavuuden seurantaan.

”Hyvät hankkeet tuovat aina myös sivuvaikutuksia. Miten ja kuka niitä on kirjaamassa, on sitten toinen juttu. Ei meillä on tähän mitään systematiikkaa.” (H7)

”Sivuvaikutuksia pitäisi katsoa esimerkiksi viiden vuoden jälkeen. Tämän pitäisi olla jokaisen kylätalohankkeen suunnitelmassa, että homma tarkastetaan viiden vuoden päästä. Siinä ajassa ehtii jo ihmisetkin vaihtua ja sitten näkee, onko into säilynyt ja siirtynyt. Koskaan ei tiedä mitä tapahtuu, jos ei asioita ehdi seurata.” (H1)

4.6 Henkilösidonnaisuus onnistuneen hankkeen taustalla

Useissa haastatteluissa maaseudun kehittämisen henkilösidonnaisuus nostettiin esille. Oli kyse alkutuotannon kehittämisestä tai esimerkiksi kylätalon remontoinnista, ilman hankkeeseen sitoutuneita henkilöitä vaikuttavaa toimintaa ei saavuteta. Joskus hankkeen taustalta voidaan identifioida yksi yksittäinen henkilö, johon onnistuminen kulminoituu.

Jotta sitoutuminen voi levitä laajemmalle kehittämishankkeen piirissä, siihen osallistuvien pitää pystyä luottamaan, että hanketta johdetaan viisaasti ja tavoitteiden mukaisesti. Lisäksi kun hanke tuntuu mielekkäältä ja merkitykselliseltä, niin osallistujien motivaatio ja sitoutuminen myös kasvavat. Tällöin erityisesti sisäinen motivaatio vahvistuu, mikä on tärkeää todellisen muutoksen aikaa saamiseksi. Kun toimijat ovat motivoituneet, he myös näkevät toiminnan tuomat kehittymismahdollisuudet. Lisäksi jos hankkeessa pystytään tavalla tai toisella antamaan tunnustusta hyvästä työstä, niin se myös osaltaan lisää motivaatiota jatkaa eteenpäin. Hankkeiden aikaan saama hyvän kierre vahvistuu myös sosiaalisesta tuesta, jota hankkeeseen osallistuvat rahoittajat, hanketoimijat ja osallistujat voivat tarjota toinen toisilleen.

Seuraavissa kommentteissa haastateltavat nostavat esille avainhenkilön sitoutumisen ja sen, että ajan myötä hankkeeseen ja toiminnan kohteena olevaan paikkaan tai toimintaan pitää saada myös muita mukaan. Yhden henkilön varassa hankkeiden hyvätkään käytännöt eivät juurru alueelle. Toisessa lainauksessa nostetaan esille tilanne, jossa hankkeen vetäjä vaihtuu. Se luo kehittämistyölle erityisen murroskohdan, jossa toiminta voi saada uutta voimaa tai lopahtaa. Hanketyön henkilösidonnaisuus ei ole yllättävä tekijä, mutta ehkä laajemmin pitäisi pohtia, miten maaseudun kehittämistyöhön saadaan rekrytoitua siihen todella sitoutuneita henkilöitä, kun monessa tapauksessa hanketyö on määräaikaista eikä hanketyöntekijöiden palkkaus ole välttämättä kovin kilpailukykyinen. Monesti hankkeissa mukana olevilla henkilöillä onkin oma sisäinen motiivi ja mahdollinen liitännä maaseutuun tai toiminnan kohteena olevaan kehittämiseen.

”Yksi esimerkki onnistuneesta hankkeesta voisi olla yhden saaristokohteen pelastushanke täällä Saaristomerellä. Se oli Leader-hanke. Siinä oli aluksi yksi aktiivinen ja todella sitoutunut toimija. Hän kantoi vastuun pitkään yksin, mutta onneksi pikkuhiljaa myös muut näkivät hänen visionsa tulevaisuudesta. Nyt siellä on parikolme nuorta pariskuntaa ja tulevaisuus näyttää jo ihan erilaiselta. Olemme sinne tämän ensimmäisen kehittämishankkeen jälkeen olleet tekemässä vierasvenesatamaa ja laituria. Tässäkin paikallisuus oli valtti.” (H1)

”Haasteita hankkeille tulee, kun ihmiset vaihtuvat. Myös se, jos ei löydy riittävästi vapaaehtoisia niin silloin hanke on vaakalaudalla. Muutama vuosi sitten myönsimme rahoituksen yhden kylätalon remontiin. Yksi paikallinen työväenyhdistys tarttui haasteeseen, vaikka kylällä tilanne näytti vaikealta. Heillä oli kuitenkin vakaa usko omaan hankkeeseensa. Kaikki ymmärsivät, että edessä oleva talkootyön määrä oli erittäin suuri, mutta puuhahmiset saivat myös muut innostumaan. Paikallinen into ja sitoutuminen yllätti meidät hankehallinnoijat.”
(H3)

4.7 Tulevaisuus on nuorissa, monipaikkaisessa etätyössä ja ilmastossa

Lähes kaikki haastatellut asiantuntijat nostivat esille myös kehittämishankkeiden tulevaisuuden. He pohtivat erityisesti mikä kohderyhmä ja mitkä aiheet ovat sellaisia, joihin panostaminen toisi vaikuttavia tuloksia. Asiantuntijoiden näkemys tulevaisuuden tekijöistä ei yllätä. Moni korosti sitä, miten tärkeää on panostaa hanketyössä nuoriin viljelijöihin ja maaseudulla asuviin nuoriin perheisiin. Nuoret viljelijät ovat halukkaampia oppimaan esimerkiksi uusia tuotantomenetelmiä, ja heillä on monesti pitkälle kantava motivaatio sisällyttää omaan työhönsä myös ilmastoon liittyviä kysymyksiä. Nuoret ymmärtävät alkutuotantoon liittyviä liiketaloudellisia realiteetteja hyvin. Lisäksi esimerkiksi työvoimavalttaisten tilojen työvoiman saatavuus nousi esille useassa haastattelussa.

”Innokkaimpia ovat nuoret. Monella nuorella on todellinen halu saada uutta tietoa. He eräällä tavalla taistelevat tulevaisuuden puolesta. Vaara on, että passivoituneet viljelijät vain pikkuhiljaa häviävät pois. Mitä sitten pitäisi erityisesti huomioida tulevuuudessa? Työvoimakysymykset, koronan vaikutus pitkällä aikavälillä ja näiden kahden vaikutus maataloihin. Tämä vastaisi nyt ajan tarpeisiin.” (H4)

”Nuoret osallistuvat aktiivisemmin kuin iäkkäät viljelijät. Tosin osallistuminen ei ole aina ikäkysymys, mutta tämä nuori sukupolvi on erilainen. Se arvostaa tietoa ja haluaa menestyä. Ne eivät ajattele niin paljon yleistä etua, mutta pistävät oman tilan asiat edelle. Ehkä tästä johtuu, että yksi tulevaisuuden teema tulee olemaan johtaminen. Myös keväällä 2020 työvoiman saatavuus on ollut vaikeaa. Ehkä jatkossa meidän pitää tehdä tällä asialle jotain.” (H8)

”Työvoimaan liittyvät kysymykset ovat tärkeitä, sillä esimerkiksi vihannesviljely on hyvin työvoimavaltaista. Kyllä viljelijät ovat valmiita ottamaan uusia asioita käyttöön. Samoin ilmastomuutos kiinnostaa.” (H6)

”Tulevaisuuden hankekokonaisuuksia? Meri, kaura, gluteiinittomuus, erikoiskasvit, ilmastokysymykset vain muutamia mainitakseni. Ilmastoasioissa meidän pitää päästä pois syytelystä. Tämä on koko yhteiskunnan ongelma ja tässä tarvitaan asiallista keskustelua.” (H9)

Haastateltavat nostivat tulevaisuudesta puhuttaessa esille myös ilmastokysymykset ja monipaikkaisuuden. Varsinkin hanketoimijat näkevät, että alkutuottajat ovat tehneet jo monia asioita ilmastomuutoksen pysäyttämiseksi, mutta suuri yleisö ei niitä tiedosta. Toki vielä on paljon tehtävää, kunhan perusmaatalous saadaan samalla kannattavaksi.

”Öljykasveihin liittyvää osaamista kysytään tällä hetkellä paljon. Samoin ympäristöasiat ovat todella tärkeitä ja varsinkin nuoret tuottajat ovat niistä kiinnostuneita. Minulla on sellainen tunne, että viljelijät ovat valmiita investoimaan ympäristöasioihin, mutta tämän hetken maatalouden kannattavuuskriisi estää tämän hyvän tavoitteen saavuttamisen.” (H12)

Koronaepidemian myötä etätöihin liittyvät asenteet ja käytännöt ovat ja tulevat muuttumaan voimakkaasti. Tämä tulee lisäämään maaseudun vetovoimaisuutta samalla kun maaseudun tietoliikenneyhteydet saadaan samalla tasolle kuin kaupungeissa. Tosin syvemmän maaseudun tulevaisuus nähdään synkkänä sen suhteen, että se pysyisi asuttuna. Voittajia ovat todennäköisimmin kaupunkien läheiset maaseutualueet.

”Tänä päivänä, kun on tämä korona-aika, niin monipaikkaisuus korostuu. Samalla vapaaajan asumisen kysyntä kasvaa ja niitä varmasti tullaan muuttamaan vakituisiksi asunnoiksi. Näistä mökkiläisistä voi tulla vielä varsinkin saariston todellinen elinvoiman lähde, jos ilmastokin vielä lauhtuu ja ei ole vaikeita talvia. En tiedä tuleeko Nurmijärvi-ilmiö vielä uudestaan kuvaan mukaan. En myöskään osaa arvella pystymmekö enää ratkaisemaan syvempään maaseutuun liittyvää tyhjenemisongelmaa.” (H1)

Haastateltavien näkemykset nuorista ja heidän maaseutuunsa liittyvistä arvoista eivät poikkea esimerkiksi Maaseutubarometrin 2020 tuloksista. Barometrin mukaan hieman yli 60 suomalaisista näkee maaseudun hyvänä paikkana elää, yrittää ja asua. Varsinkin etäyrittäjyys kiinnostaa korkeasti koulutettuja henkilöitä. Maaseutu nähdään hyvän elämän paikkana, myös nuorten kaupunkilaisten silmin. Nuorista kaupunkilaisista joka viides toivoisi vakituiseksi asuinpaikakseen maaseudun ja 37 prosenttia näkee, että omistavat kymmenen vuoden kuluttua vapaa-ajan asunnon maaseudulla. Vaikka Suomen kaupungistumisaste on 72 prosenttia, kaupunkilaiseksi itsensä kokevat vain alle puolet suomalaisista. Yli kolmannes kokee olevansa sekä kaupunkilainen että maalainen. Maalaisiksi itsensä kokee viidesosa. (Maaseutubarometri 2020a ja 2020b.)

4.8 Tulevaisuuden hanketyypit

Keskusteltaessa tulevaisuudesta pohdittavaksi nousivat myös erilaiset hanketyypit ja niiden vaikutavuus. Tämän tutkimuksen kohdealueella maaseudun kehittämishankkeista tyypillisimpiä hankkeita ovat erilaiset tiedonvälitys- ja koulutushankkeet. Myös monet yhteistyötä edistävät hankemuodot ovat suosittuja (Saukkonen, Sillanpää & Ålander 2019, 8–12). Lounaisessa ja läntisessä Suomessa on vähemmän maaseudun kehittämisen yleishyödyllisiä investointihankkeita. Asiantuntijat olivat sitä mieltä, että tulevaisuudessa hankkeiden painopistettä pitää siirtää yhä enemmän erilaisen yhteistyön edistämiseen.

”Tulevaisuudessa pitää panostaa yhteistyöhön ja yhdessä tekemiseen nykyistä enemmän.” (H1)

”Mihin jatkossa kannattaisi kiinnittää huomiota? Varmasti yhteistyöhankkeita tarvitaan entistä enemmän, samoin uusia yhteistyökuvioita, ja tietenkin uusia tuotantomenetelmiä. Hyvä esimerkki yhteistyöstä ja tuotantomenetelmistä on mansikan viljelyn uudet menetelmät.” (H2)

”Nyt kun uusi ohjelmakausi on tulossa niin toivon, että silloin voisimme jotenkin arvioida hankkeita jonkinlaisen dynaamisen verkostanalyysin kautta. Tämä ohjaisi tietoisesti meidän arvostamaan enemmän hankkeita, joissa edistetään eri toimijoiden yhteistyötä. Ehkä yksi hyvä kysymys voisi olla se, miten hanke hyödyntää verkostoja hankkeeseen tulevien osallistujien hyväksi.” (H7)

Kommentit verkostojen merkittävydestä eivät yllätä. Esimerkiksi yhteiskuntatieteessä verkostoanalyysillä on pitkä historia. Sitä on käytetty monissa eri tutkimushankkeissa. Verkostoanalyysi mahdollistaa yhteistyö- ja vuorovaikutustapojen määrittämisen hanketoimijoiden välillä. Verkostoanalyysillä voidaan tunnistaa myös yksilöiden erityiset roolit verkostossa. Lisäksi sen kautta voidaan löytää esimerkiksi yhteyshenkilöt, vaikutukset ja linkit, jotka harvoin esiintyvät virallisessa hankesuunnitelmassa tai organisaatiokaaviossa. Näiden yhteyksien näkeminen ilmaisee horisontaalisen vuorovaikutuskanavien olemassaolon eri ryhmien ja toimijoiden välillä. Verkostoanalyysi saattaa paljastaa myös mahdolliset eristäytyneet yksilöt tai ryhmät sekä toimia tehokkaana työkaluna yhteistyön ja tiedon jakamisen lisäämiseksi. (Korhonen 2010.)

4.9 Iso vai pieni tai suppea vai laaja?

Vaikuttavuudesta keskusteltaessa esille nousi myös kysymys siitä, minkä kokoiset hankkeet ovat vaikuttavimpia. Varsinais-Suomessa ja sen lähimaakunnissa alueelliseen maaseutuohjelman toteuttamissuunnitelmassa on linjattu siten, että Leader-toimintaryhmien rahoittamien hankkeiden pääpaino olisi paikallisissa pienemmissä hankkeissa. Idea on aktivoida ilmiön tai paikan lähipiirissä olevia toimijoita. Tutkijat puhuvat usein myös lähidemokratian ja vaikuttamisen aktivoinnista.

Mikonmäen (2016) mukaan läheisyydestä tai paikallisuudesta puhuttaessa on mietittävä myös sitä, millaisista asioista paikalliset ihmiset ovat parhaita päättämään. On tilanteita, jolloin asiantuntijatieto on arvokkaampaa kuin paikallisen tason tieto. Joskus on myös pohdittava, onko jakoa välttämätön tehdä näiden välille, ikään kuin ne olisivat toisensa poissulkevia asiakokonaisuuksia. On olemassa myös ilmiöitä ja asioita, joissa paikalliset näkökulmat ja intressit hämärtävät tilannetta.

Osa luonnon- ja ympäristönsuojeluun liittyvistä kysymyksistä saattaa olla sellaisia, joissa on käännettävä ulkopuolisten asiantuntijoiden puoleen. Esimerkki tämänkaltaisesta tilanteesta on lannan ja lietteen tehokas käyttö. Paikallisesti sitä halutaan käyttää esimerkiksi lannoitteena pelloilla, kun asiantuntijoiden mukaan meidän tulisi siirtyä yhä enemmän lietteen ja lannan käyttöön bioenergian lähteenä. Toisaalta jako asiantuntija- ja paikallistietoon on kärjistetty, sillä on mahdollista ja mielekäästä kuvitella, että paikallisuus sisältää sekä asiantuntija- ja paikallistietoa. Voimme olettaa, että esimerkiksi paikallisestikin on löydettävissä monia erilaisia intressitahoja.

Hankekokoa pohdittaessa esille nousi myös hankkeiden vaikutusten vertaaminen hankkeeseen sitoutuneisiin panoksiin. Monen haastateltavan mielestä olisi mielekästä verrata hankkeen resursseja hankkeen budjettiin ja tavoitteisiin. Tämä antaisi viitettä siitä minkä hankkeen toimintaa kannattaisiin seurata lähemmin.

Yli 20-vuotta maaseudun kehittämisen kanssa työskennelleen maakunnan liiton edustajan mukaan pienet hankkeet ovat mainettaan parempia. Se, että pieni hanke saa aktivoitua paikallisia toimijoita, jää usein liian vähälle huomiolle.

”Pienet hankkeet ovat vain tehokkaampia. Vaikuttavuudesta pitäisi myös muistaa panosten määrä. Pienet hankkeet ovat kyllä mainettaan parempia ja vaikuttavampia.” (H1)

”Monesti hankkeiden onnistuminen on pienestä kiinni. Pienellä rahallakin voidaan saada aikaa hyvää vaikuttavuutta. Se mitä onnistutaan tekemään ruohonjuuritasolla, on tärkeintä. Yksi hyvä esimerkki on paikallisen elinkeinoyhtiön pieni hanke, jossa ensin haastateltiin maaseudulla toimivia yrityksiä ja sitten tämän tiedon pohjalta räätälöitiin toimia. Kaikessa tässä oli päämääränä saada nämä maaseudun yritykset toimimaan yhdessä. Kun tiedettiin eri yritysten tarpeet niin tällöin oli helppo tuoda yhteen eri yrityksiä.” (H7)

Toisaalta monet haastatellut asiantuntijat näkivät, että maaseudun kehittämisessä tulee käyttää niin isoja kuin pieniä hankkeita. Isojen hankkeiden kohdalla keskeistä on luoda sellainen ympäristö, jossa kokemuksia ja osaamista voidaan vaihtaa eri alueiden ja kohderyhmien välillä. Seuraavassa kommentissa Leader-toimintaryhmän toiminnanjohtaja nostaa esille tarpeen eri alueiden välisille hankkeille. Samalla hän kuitenkin toteaa, että pienet hankkeet onnistuvat useammin kuin suuret. Tärkeää on onnistumisen ja vaikuttavuuden kannalta myös hankealueen tai asiakokonaisuuden tuntemus hankehallinnoijille sekä hankkeita myöntäville Leader-toimintaryhmille ja ELY-keskuksille. Hän nostaa esille myös Leader-toimintaryhmien hallitukset yhtenä onnistumisen voimavarana.

”Hyviä hanke-esimerkkejä voisi olla mm. Kuninkaantien hanke. Se oli alueiden välinen hanke. Muistaakseni seitsemän tai kahdeksan eri Leader-aluetta. Isossa verkostossa on voimaa ja osaamista. Toisaalta on myös hyviä pieniä hankkeita. Usein iso osa pienistä hankkeista onnistuu. Tosin nämä pienet hankkeet ovat lähes aina yhden aktiivisen puuhaihmissen varassa. Jos tuota puuhaihmissä ei ole eikä ole riittävää sitoutumista, niin silloin

hanke ei saavuta tavoitteitaan. Jos yhteinen hyöty nähdään, niin silloin löytyy motivaatio ja sitoutuminen. Hallinnoijan oman alueen tuntemus on myös yksi ennalta nähtävä menestystekijä hankkeille. Leaderien hallitukset ovat esimerkiksi tässä suhteessa tärkeässä asemassa.” (H3)

”Minusta maaseudun kehittämiseen kuuluu niin isot kuin pienet hankkeet. Ne muodostavat eräänlaisen yhteismosaikin. Samoin hankkeissa on hyvä olla mukana isoja yrityksiä. Ne voivat toimia vetureina pienille osaamisen ja markkinoiden näkökulmasta. Myös on hyvä, että sopimustoimittajat ovat mukana. Ilman pelikavereita pienet toimijat eivät pääsisi ikinä eteenpäin ja saisi tuotteitaan isoihin kaappoihin.” (H10)

Ylimaakunnalliset hankkeet nousivat esille useammassa teemahaastattelussa. Ylimaakunnallisuutta perusteltiin erityisesti osaamisen ja alkutuotannon erikoistumisen näkökulmasta. Myös joidenkin toimialan kehittämishankkeiden kuten matkailuhankkeiden kohdalla ylimaakunnallisuudesta on saatu hyviä kokemuksia. Tuotannon erikoistuminen on yksi mahdollisuus kohottaa alkutuotannon kannattavuutta ja tällöin tilat päätyvät esimerkiksi viljelemään erikoiskasveja. Onnistuakseen tässä muutoksessa viljelijä tarvitsee kaiken tuen ja osaamisen. Varsinkin erikoiskasvien kohdalla ilman ylimaakunnallista kehittämishanketta ei saataisi kokoon riittävän laajaa joukkoa, joka voi jakaa omia kokemuksiaan.

”Ylimaakunnallisuus on positiivinen asia. Se tuo vaikuttavuutta ja tällöin mukaan lähtee myös todella asiasta kiinnostuneet. Näin voidaan tehdä sellaisia kokonaisuuksia, jossa palvellaan sitä, että tilat voivat todella erikoistua valittuun tuotantosuuntaan.” (H8)

”Minun mielestäni ylimaakunnalliset hankkeet ovat aina parempia. Meidän maakuntamme ovat niin pieniä sitten kuitenkin, että on hyvä saada eri toimijoita kohtaamaan toisiaan laajemmalla alueella. Jatkossa toivon, että operoisimme enemmän isoilla alueilla. Vaara on tietty nurkkakuntaisuus, kun näitä hankkeita on jo pyöritetty aika kauan jopa parikymmentä vuotta. Vaikuttavuuden kannalta myös itsetekemisen mentaliteetti on todella huono. Tavalla tai toisella maaseudun kehittämishankkeiden yksi tehtävä on edistää yhteistyötä.” (H9)

Keskeistä hankkeiden kannalta on saada aikaan sellainen foorumi, ilmapiiri tai asioiden tila, jossa syntyy aitoa yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Edellisessä kommentissa esille nostettu nurkkakuntainen ajattelu nousi esille myös muissa haastatteluissa ja hienovaraisesti toivottiin, että hanketoiteuttajien kirjoa voitaisiin laajentaa. Näin maaseudun kehittämisen piiriin saataisiin uusia ajatuksia ja näkökulmia. Suomi on kuitenkin tässäkin asiassa suhteellisen pieni maa. Isojen hankkeiden kohdalla on varmasti helpompi löytää uusia potentiaalisia yhteistyötahoja kohdejoukolle, mutta esimerkiksi hankkeiden rahoituskäytännöt eivät tue uusien pienempien toimijoiden tuloa alalle.

4.10 Löytyykö vaikuttavuudelle mittareita?

Asiantuntijahaastattelujen edetessä useassa haastattelussa nostettiin esille myös vaikuttavuuden mittarit. Yleisin kommentti oli, että vaikuttavuuden yksiselitteinen mittaaminen on vaikeaa, ellei lähes mahdotonta. Esille nousi myös se, että vaikuttavuutta pitäisi arvioida myös laadullisesti, ei vain numeerisesti. Vaikuttavuuden mittaamiseen tulisi kehittää numeerisista ja laadullisista tunnusluvuista koostuva kokonaisuus, joka ei yleistä liikaa, muttei ole liian hankekohtainen. Todellisuudessa tämä kuulostaa vaikealta. Seuraavassa kaksi kommenttia, jotka kuvaavat hyvin miten vaikeaa on asettaa vaikuttavuuden mittaamisen mittareita.

”Mittareita tulisi olla monta ja niiden tulisi kuvata tai mitata asioita ilmiön eri puolilta. Esimerkiksi koulutushankkeissa, jos vain mitataan osallistujien määrää, niin silloin ei voida sanoa, että tämä kertoisi todellisesta vaikuttavuudesta. Meidän pitäisi miettiä miten tämä koulutus vaikuttaa hankkeen kohteeseen.” (H3)

”Pelkät numerot ovat monesti huonoja mittareita. Samoin on hankemaailman yleiset indikaattorit. Ne yleistävät liikaa sitä mitä on oikeasti tehty. Asia mitä meidän tulee kehittää, on laadulliset mittarit. Meidän pitäisi uskaltaa miettiä asia myös niin, että maatalouden kehittäminen kokonaisuutena versus hankkeen joskus hyvinkin kapea fokus. Samaa voisi sanoa myös, että koko elämä versus hanke.” (H8)

Sitralla on ollut vaikuttavuuden arviointiin keskittyvä hankekokonaisuus, jossa vaikuttavuuden mittaamiseen on kiinnitetty erityistä huomiota. Sitran raportin (Heliskoski, Humala, Kopola, Tonteri & Tykkyläinen 2018, 5–8) mukaan vaikuttavuuden mittaaminen ja todentaminen on vaikeaa, mutta vaikuttavuutta kannattaa kuitenkin yrittää mitata, vaikka tiedämmekin, ettei lopputulos tule olemaan

läheskään täydellinen. Ehkä lopulliseen vaikuttavuuden arvioinnin mittaamiseen ei päästä, ja epävarmuutta hankkeen todellisesta onnistumisesta jää todentamatta. Mutta mittaaminen, siinä määrin kuin se on käytännössä mahdollista ja taloudellisesti järkevää, syventää ymmärrystä tutkitusta aiheesta ja aiheeseen liittyvistä syy–seuraussuhteista. Kokemuksen kertyessä seuraavalla kerralla mittaamisessakin onnistutaan aiempaa paremmin. Sitran tutkijoiden mukaan meidän tulisi enemmän puhua vaikuttavuusketjusta ja tarkastella sen eri osa-alueita ja niiden sisällä olevaa dynamiikkaa. Näin voisimme ymmärtää hankkeiden vaikuttavuudesta yhä enemmän.

Sitran raportissa (Helikoski ym. 2008, 5–8) nostetaan esille myös hankkeiden vaikuttavuuden arvioinnin aikajänne. Meillä pitäisi olla käytössä noin kuuden vuoden aikajänne vaikuttavuuden arviointiin. Haastatteluissakin nostettiin esille vaikuttavuuden arviointi siten, että kuvataan hankkeen vaikuttavuuden koko ketju. Alla oleva kommentin on sanonut hankkeiden toteuttajaorganisaation edustaja.

”Meillä on paljon koulutus- ja tiedonvälityshankkeita. Näissä myös välilliset vaikutukset ovat tärkeitä, mutta miten niitä voi mitata. Ehkä yksi tärkeä vaikuttavuuden mittari olisikin vaikuttavuusketjujen kuvaaminen niin, että tähän tietoon yhdistettäisiin esimerkiksi sellaista tietoa, kun hankkeessa mukana olleiden tuotantomääriä ja tuloja.” (H8)

4.11 Toimijoiden rooli vaikuttavuuden systemaattisessa etsimisessä

Keskusteltaessa vaikuttavuuden arvioinnista esille nousi myös maaseudun kehittämisen kentällä olevien toimijoiden rooli arvioinnin suhteen. Esille nostettiin Leader-toimintaryhmät, ELY-keskukset, Ruokavirasto, maa- ja metsätalousministeriö hanketoteuttajien lisäksi. Seuraavassa kommentissa hanketoimija pohtii, että arvioinnin näkökulmasta kukaan ei ole ottanut johtavaa roolia sen suhteen, että vaikuttavuuden arviointia kehitettäisiin systemaattisesti.

”Keskeistä vaikuttavuuden selvittämisen kannalta on myös saada ja kuulla palautetta ja viestejä kohderyhmältä. Näin saamme nostettua esille myös muille hankkeille hyviä toimintatapoja ja käytäntöjä. Kysymys vain kuuluu, miten saamme tuon palautteen puolueettomasti? Yleensä vain aktiiviset ja ne, jotka ovat hyötyneet vastaavat kyselyihin ja antavat palautetta. Palaute on minusta aliarvioitu suunnannäyttäjää.

Tarvittaisiin kansallisia foorumeja, joissa voisi antaa palautetta. Samoin palautteen antamisen systemaattisuuteen pitäisi kiinnittää huomiota. Jos kaikilla hankkeilla on vain omat palautekyselyt jne.... niin tällöin mikään ei todellisuudessa vertailukelpoista tietoa vaikuttavuudesta. Oma mietinnän paikka on vielä se pitääkö palaute olla sektorikohtaista tai pistetäänkö kaikki hankkeet ja niiden vaikuttavuuden analysointi samaan systeemiin. Olen työskennellyt 14 vuotta maaseudun kehittämishankkeissa eikä kertaakaan ole tosissaan ollut sellaista foorumia, että vaikuttavuutta olisi pohdittu tosissaan. Siitä aina vain puhutaan ja se jää kuolleeksi kirjaimeksi.” (H10)

Varsinkin Leader-toimintaryhmien toiminnanjohtajat näkivät, että maa- ja metsätalousministeriön tulisi ottaa selkeämpi rooli vaikuttavuuden selvittämisessä. Ministeriö on tilannut useita aiempien ohjelmakausien vaikuttavuusanalysejä, mutta haastatellut asiantuntijat kaipaavat työkaluja nyt käynnissä olevien hankkeiden vaikuttavuuden arviointiin. Jos analyysit tulevat muutaman vuoden hankkeiden päättymisen tai koko ohjelmakauden päättymisen jälkeen, niin tämä tieto ei hyödytä toivotulla tavalla hankkeita rahoittavia ja toteuttavia tahoja.

”Minusta maa- ja metsätalousministeriön tulisi ottaa selkeä johtava rooli vaikuttavuuden arvioinnin nostamisessa uudelle tasolle. Tällä hetkellä meillä ei ole kunnan työkaluja analysoida vaikuttavuutta.” (H3)

Keskustelu jatkui varsinkin Leader-toimijoiden kanssa siihen, mitä vahvuuksia heillä on arvioida hankkeiden vaikuttavuutta. Esille nousevat aieminkin nousseet seikat kuten paikallistuntemus ja toimivat verkostot alueella. Varsinkin laadullisen vaikuttavuuden arvioinnin kannalta paikallistuntemus on tärkeää.

”Vaikuttavuuden selvittämisen kannalta meidän vahvuutemme on se, että olemme lähellä toimijoita ja kenttää. Tiedämme mitä kentällä tapahtuu ja halutaan. Tiedämme myös mihin suuntaan maaseudun elinkeinot kehittyvät ja minkälaiseen hankkeeseen kannattaa lähteä mukaan. Hyvällä hanketoimijalla on laaja-alainen yhteys toimialueeseensa ja maaseudun kehittämisen kokonaisuuteen.” (H2)

Toimijoiden rooleista puhuttaessa sivusimme myös kuntien ja erilaisten hanketoimijoiden roolia. Haastateltu kunnanjohtaja näki maaseudun kehittämistoiminnalla olevan mahdollistava rooli alueen kehittämisessä. Ilman esimerkiksi Leader-rahoitteisia hankkeita moni pienikin kehittämistyö

jäisi ilman rahoitusta. Kunnissa pitäisi nähdä hankkeiden hallinnollisen taakan yli hankkeen vaikutuksiin. Tämän takia on myös vaikea löytää uusi hankkeiden toteuttajia.

”Toisaalta kunnissa on jo jonkinlaista muutosvastarintaa hankkeita kohtaan. Niistä ajatellaan, että ne ovat hankalia ja ovat vain marginaalitoimintaa. Todellisuus on kuitenkin toisenlainen. On totta, että hankkeiden byrokratia on hankalaa, mutta siihen saa aina apua. Minua on ainakin Leader-toimijat ovat auttaneet todella avoimesti. Minusta kunnissa tulisi kysyä, kun hankkeita mietitään, että mikä on vaihtoehto. Maaseudun kehittämisraha on kuitenkin rahaa, jolla voidaan tehdä jotain uutta. Tosin jos hankkeeseen ei sitouduta, niin sitten niitä on ihan turha hakea.” (H5)

”Uusien toimijoiden siis hankkeiden pyörittäjien löytäminen on vaikeaa. Samoin ohjelmakauden taite voi olla yksi haaste, jos ei ole näkymää eteenpäin riittävästi. Välillä olen saanut sellaisia kommentteja, että tämä maaseudun hanketoiminta on vaikeaa ja byrokraattista. Ymmärrän tämän pienten toimijoiden näkökulmasta.” (H1)

4.12 Vuoropuheista viestintään

Yksi hanketoimija pohti omassa haastattelussaan erityisesti tiedon välittämistä ja vastaanottamista sekä hankkeiden viestintää vaikuttavuuden näkökulmasta. Hänen lisäksi kolme muutakin haastateltua asiantuntijaa kertoi, että vaikuttavat hankkeet syntyvät siten, että hankkeiden suunnitteluvaiheessa kohderyhmät ja hankkeen suunnitellut asiantuntijat ovat riittävästi tekemisissä toistensa kanssa. Viime vuosien yksi keskustelun aihe on ollut vaikuttavuusviestintä ja sen käyttämät keinot.

”Hankkeiden suunnittelu on todella tärkeää ja meidän johtolankamme on, että nykyään otamme suunnittelussa tuottajat mukaan jo suunnitteluvaiheessa. Näin saamme hankkeisiin oikeaa konkretiaa ja hankkeista muodostuu konkreettisia. Näin uskomme, että saamme aikaa parhaan vaikuttavuuden. Hyvä esimerkki vaikuttavasta hankkeesta on ollut meidän avomaan vihannesviljelyä kehittänyt hanke. Hankkeessa nostettiin esille sellaisia aiheita kuten torjunta-aineiden käyttö. Siinä tehtiin hyvää yhteistyötä jalostajien ja viljelijöiden välillä samalla kun rakennettiin heidän välistänsä verkostoa laajemmaksi. Yhteistyön lisäksi verkostojen laajuus pitäisi olla toisaalta arkipäivää, mutta myös vaikuttavuuden mitta.” (H6)

Edellä lainattu asiantuntija totesi hankkeessa mukana olevien toimijoiden tasavertaisuuden myös tiedon näkökulmasta. Kaikille on tärkeä rooli tiedon tuottamisessa, jotta kokonaisuus voi olla vaikuttava ja onnistunut. Lisäksi tiedottaminen nostetaan yhdeksi hankkeen vaikuttavuuden mittariksi.

”Tasavertaisuus hankekumppanien välillä on tärkeää. Samoin hyvä vuoropuhelu toimijoiden välillä vahvistaa vaikuttavuutta. Esimerkki tästä voisi olla sianlihahanke, jossa oli mukana kaikki meidän alueemme tuottajat. Näin saimme vaikuttavuutta aikaiseksi. Hankkeiden viestintä on usein aivan liian heikosti hoidettu. Osa vaikuttavuutta on viestintää. Toisaalta meillä on sosiaalinen media ja netti, johon voi kaiken kaataa, mutta kuka löytää oikeaa tietoa sieltä. Toinen ääripää on henkilökohtaiset kontaktit, jolla tieto välittyy, mutta tämä korona-aika todella haastaa nämä kontaktit.” (H6)

4.13 Vaikuttavien hankkeiden ideat

Toimijoiden välinen vuoropuhelu johti monessa haastattelussa pohtimaan miten vaikuttavaksi osoittautuneet hankkeet ovat syntyneet. Tärkeimmäksi tekijäksi tunnistettiin riittävä keskustelu eri toimijoiden välillä. Esille nousi myös yhä uudelleen hankkeiden pituudet. Lyhyiden hankkeiden vaikuttavuus nähtiin usein hyvin vähäiseksi. Itse hankkeen lisäksi myös hankkeen suunnittelussa tulisi olla riittävästi aikaa eri näkökulmien esiin nostamiseksi. Kohderyhmän tarpeeseen vastaamisen lisäksi hanketoteuttaja kertoivat myös ylätasoinen strategiset linjaukset.

”Hankkeiden suunnittelu on tärkeää, mutta kahden ja kolmen vuoden hankkeet ovat aivan liian lyhyitä. Tarvittaisiin pidempiä hankkeita. Tässä asiassa pallo on rahoittajalla. Näin voisimme kehittää vaikuttavuuden seuranta ja kartoitusta.” (H12)

”Hankkeiden ideat syntyvät yrityksissä ja tiloilla. Tuottajien päässä olevia ajatuksia pitäisi päästä kuuntelemaan. He tietävät missä on sellaisia ongelmia, jotka pitää ratkaista. Tämä on yksi vaikuttavuuden peruspilari. Usein maaseudun kehittämishankkeita toteuttavat hankkeet ovat aika pieniä eikä todellista kriittistä massaa hankkeiden kokoamiseen pääse syntymään. Henkilöstö innovoi hankkeita, mutta on tärkeää, että mukana on kohderyhmien edustajat. Ehkä meidän pitäisi luoda jonkinlaisia kohtaamisia hankkeiden ideoiden kehittämiseen. Hyvä

hanke on aina monen tekijän summa. Siinä pitäisi ottaa huomioon myös ylemmän tason strategisia asioita.” (H6)

5 ASiantuntijahaastattelujen yhteenveto: ”PARAS PALKINTO ON NÄHDÄ YRITYSTEN INVESTOIVAN JA KASVAVAN”

Asiantuntijoiden haastattelut ovat hyvä tietolähde, kun pohditaan miten maaseudun kehittämishankkeiden vaikuttavuutta tulisi mitata. Kaikki haastatellut maaseudun kehittämisen asiantuntijat suostuivat haastatteluun erittäin mielellään. Moni totesi, että on kaivannut aiheeseen liittyvää keskustelua. Asiantuntijahaastattelut olivat hedelmällisiä ja hyödyllisiä niin haastattelijalle kuin haastateltavillekin. Yhdessäkään haastattelussa ei noudatettu ennalta suunniteltua teemahaastattelun runkoa. Itse haastattelurunko oli hyvin väljä. Haastattelut etenivät omalla painollaan eikä haastattelijan tarvinnut ohjata keskustelua voimakkaasti. Asiantuntijoilla oli selkeä tarve pohtia vaikuttavuuden problematiikkaa. Lähes jokainen haastateltava totesi, että vaikuttavuuden selvittäminen ja analysointi tulevat olemaan yhä keskeisempi ulottuvuus maaseudun kehittämisessä.

Tämän opinnäytetyön havainto on, että maaseudun kehittämissuunnitelman puitteissa tulisi organisoida nykyistä enemmän ja systemaattisemmin keskusteluja ja pohdintoja maaseudun kehittämisen vaikuttavuudesta siten, että näissä tilaisuuksissa ääneen pääsee hanketoimijat, hankkeiden osallistajat ja rahoittajat. Kunkin näkemys vaikuttavuudesta on tärkeä.

5.1 Vaikuttavuuden ulottuvuuksien pohdintaa

Kenelläkään haastateltavista ei ollut kirkasta kuvaa siitä, miten maaseudun kehittämishankkeiden vaikuttavuutta voitaisiin mitata objektiivisesti ja siten, että arviointi tuottaisi kansallisesti vertailukelpoista tietoa ja tilastoja. Haastatellut asiantuntijat kertoivat kuitenkin erilaisia ulottuvuuksia, joita tulisi käyttää vaikuttavuuden arvioinnin mittapuuna. Nämä mittapuuat kuvaavat hankkeiden ominaisuuksia suhteessa maaseutuohjelmaan ja sen tavoitteisiin.

Selkeästi tärkein hankkeiden ulottuvuus on läsnäolo. Hankkeen läsnäoloa tosin on vaikea mitata, mutta toisaalta yksinkertaiset tunnusluvut kuin osallistujamäärät kuvaavat läsnäoloa. Asiantuntijoiden mukaa läsnäolon arviointi on vietävä pidemmälle. Osallistujamäärää tulisi täydentää laadullisella kuvauksella, miten hankkeen läsnäoloulottuvuus on vaikuttanut paikallisuuden ulottuvuuteen. Maaseudun kehittämisessä paikallisuus on sellainen arvo, jota yleisesti tavoitellaan, oli kyseessä

kylätalon remontointi, alueen markkinoiden organisointi tai uuden viljelytavan opettelu. Maaseutu ja sen kehittäminen ovat aina paikkaan sidottua. Sitä ei tapahdu ainoastaan tietoverkoissa.

Toinen keskeinen maaseudun kehittämisen ulottuvuus on verkostot. Verkostoja voidaan kuvata graafisesti ja niiden jäseniä voidaan laskea. Näin tulisi myös maaseudun kehittämishankkeissa tehdä, mutta aivan kuten paikallisuuden ulottuvuudessa, myös verkostojen analyysiin pitäisi liittää laadullinen arviointi. Verkostojen kautta maaseudun kehittäminen voi avartua maantieteellisesti hyvin laajalle ja niin tulisi tapahtua. Jopa kylätalojen remontoinnissa tulisi hyödyntää asukkaiden, alueen eri organisaatioiden, mutta myös jollakin tavalla alueeseen joskus liittyneiden henkilöiden verkostoja hyväksi. Tämän ulottuvuuden toteutumiseen sosiaalinen media ja tietoverkot ovat oiva väline.

Maaseudun kehittämisessä arvostetaan pieniä hankkeita aivan eri lailla kuin esimerkiksi Euroopan sosiaalirahaston tukemassa hanketyössä. Lähes kaikki haastatellut henkilöt totesivat, että pienet hankkeet ovat tehokkaampia kuin suuret. Eräänlainen maaseudun kehittämiseen liittyvä paradoksi onkin se, miten saavuttaa riittävä kriittinen massa, jotta haluttu muutos saadaan aikaan, samalla kuin toiminnan pitää olla riittävän paikallista ja pienimuotoista, että esimerkiksi kaikki voivat osallistua siihen.

5.2 Teemahaastattelujen keskeisiä nostoja

Kaikkien haastateltujen asiantuntijoiden yhteinen näkemys oli, että vaikka vaikuttavuuden arviointi on vaikeaa, niin sitä pitää tehdä. Yleisesti ajatellaan, että asiassa ei ole päästy puheentasolta riittävästi tekoihin. Useissa haastatteluissa vaikuttavuuden arviointia kuvattiin pinnalliseksi. Sen tulos on jo etukäteen määritetty, johtuen siitä miten vaikuttavuutta mitataan. Asiantuntijat kaipaavat yhteistä syvällisempää vaikuttavuuden arvioinnin mallia, joka dynaamisesti kuvaa vaikuttavuutta myös pidemmällä aikajaksolla.

Valtakunnallinen maaseudun kehittämisohjelma sai osansa kritiikistä. Sen koetaan olevan liian laaja ja yleinen eikä se anna riittävää pohjaa vaikuttavuuden kriteereille. Toisaalta hyväksytään, että on olemassa yksi asiakirja, joka kuvaa koko maaseudun kehittämisen kentän seitsemän vuoden ajaksi. Keskusteluissa nousi esille alueellisten suunnitelmien mahdollisuus toimia vaikuttavuuden arvioinnin kriteerien pohjana. Tällöin suunnitelma tulisi päivittää vuosittain ja käydä toimijoiden

kanssa vuosittaisia vaikuttavuustavoitekeskusteluja. Näin valtakunnallinen maaseutuohjelma loisi perustan pitkän aikavälin maaseudun ja alkutuotannon kehittämiseksi ja alueellisella suunnitelmalla pyrittäisiin vastaamaan ajassa tapahtuviin ilmiöihin kunkin maakunnan alueella. Tämän lisäksi on tarvetta toimijoiden väliselle vuorovaikutukselle, mikä samalla tukisi maaseudun kehittämisen verkostojen elinvoimaisuutta.

Haastatellut asiantuntijat ymmärsivät, että hankkeiden vaikuttavuutta arvioitaessa hankkeiden ulkoiset tekijät ovat joskus hyvinkin määrävissä asemassa hankkeen onnistumisen suhteen. Yleinen taloudellinen tilanne, aluetalouden ja lainsäädännön muutokset ovat esimerkkejä näistä ulkoisista jopa makrotaloudellisista tekijöistä. Hanketyötä voisi kritisoida siitä, että nämä ulkoiset tekijät ja jopa sattuma määrittävät liikaa hankkeen onnistumista ja varsinkin onnistumisen perusteluja. Sattumalla on siis ajoittain suuri merkitys hanketyössä. Se ei kuitenkaan vähennä suunnitelmien ja työn, aktiivisen eteenpäin menemisen tarvetta.

Lähtökohtaisesti hanketyössä tavoitteena on aina vaikuttava toiminta. Päämäärä on myös, että kehittämishankkeessa saadaan aikaan pysyviä ja kestäviä toimintamalleja. Hankkeen ansiosta syntyneet rakenteet ja toiminnot eivät saa jäädä ulkoisesta tuesta riippuvaisiksi. Haastateltavat korostivat, että pohja tulosten pysyvyydelle ja kestävyydelle luodaan jo hankkeen suunnitteluvaiheessa. Suunnittelulle tulisi olla riittävästi aikaa. Tuolloin tehtyjä virheitä on vaikea, usein jopa mahdotonta korjata jälkeenpäin. Suunnitteluvaiheen virhearviot ja ongelmat voivat kertautua hankkeen toteutusvaiheessa.

Tuotantomenetelmiin ja tuoteideoihin liittyvissä kehittämishankkeessa tulisi pyrkiä siihen, että niiden hyödyntäjät ovat mukana tiiviisti hankkeessa. Hankkeessa kertyneet tietotaidon tulisi siirtyä tahoille, joilla on resursseja hyödyntää tuota kerrytettyä osaamista. Tutkimus- ja selvityspainotteisissa hankkeissa on puolestaan oleellista varmistaa, että tulokset julkaistaan siinä muodossa, että niitä voidaan käytännössä hyödyntää. Tämä edellyttää laajaa tulosten levittämistä. Hankkeiden tiedustustoiminta nousi yhdeksi keskeiseksi vaikuttavuuden ulottuvuudeksi haastatteluissa. Näin selvityshankkeiden tulokset voivat johtaa pitkäaikaiseen ja hanketta huomattavasti laajempaan vaikutukseen.

Jotta hankkeen rajaus ja toimintamallit saadaan suunnitelluksi realistiselle pohjalle, suunnitteluvaiheessa on kerättävä riittävät tiedot hankkeeseen ja sen toimintaympäristöön liittyvistä perustekijöistä. Hankesuunnitelman eri kokonaisuuksia pitäisi tarkastella ennen kaikkea tulosten pitkän ajan

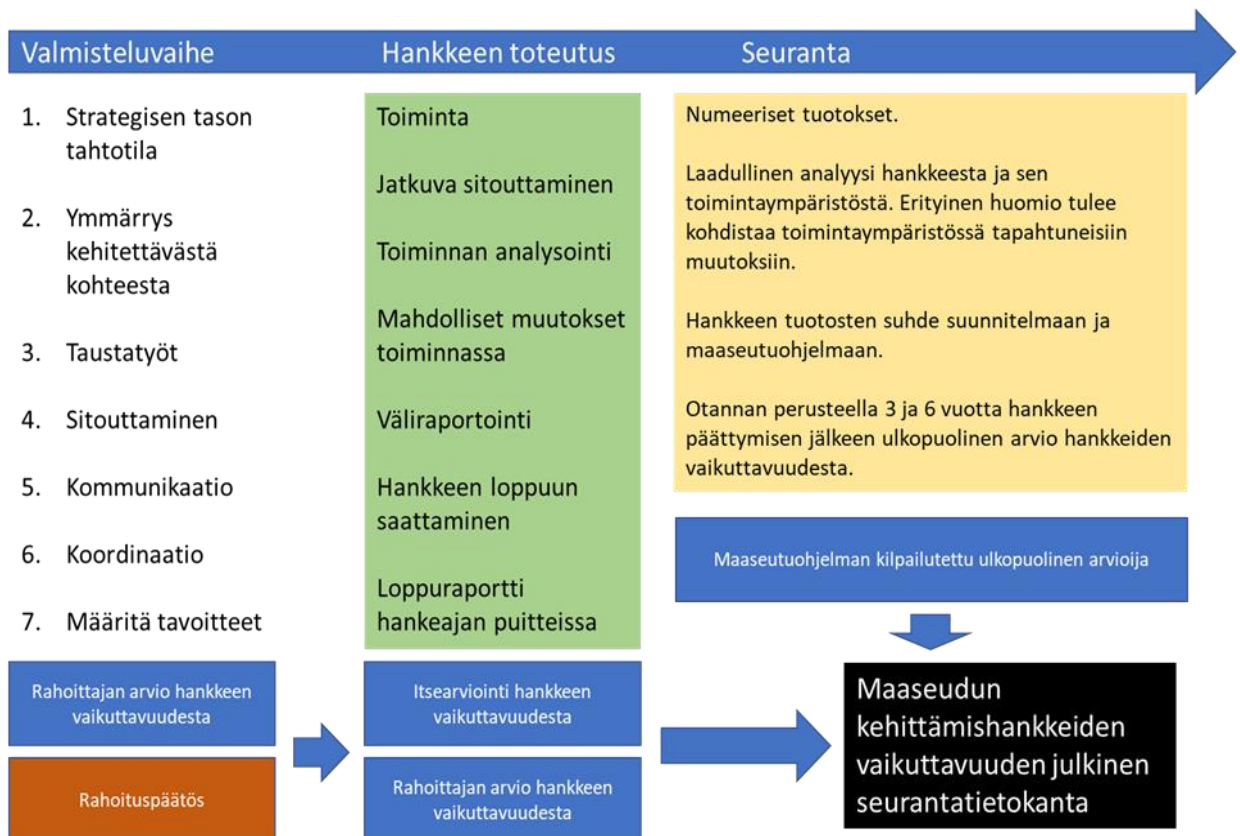
hyödynnettävyyden näkökulmasta. Oman pohdinta pitäisi tehdä asetetuista tavoitteista, halutuista tuotoksista, toteutusstrategiasta, organisatorisesta järjestelyistä ja hankkeen resursseista. Hankkeen eri osien tulee olla keskenään tasapainossa. Hankkeen tavoitteiden ja koon on oltava järkevissä suhteissa mahdollisuuksiin, ja tavoitteiden suhteessa resursseihin.

Puhuttaessa hankkeiden tuotoksista tai tuloksista esille nousivat myös hankkeiden sivu- tai välilliset vaikutukset. Vaikuttavuuden näkökulmasta nämä joskus hyvinkin satunnaiset sivuvaikutukset voivat olla keskeisiä. Samoin ne voivat jäädä huomaamatta, jos tarkastelemme hankkeita vain esimerkiksi numeeristen ennalta kirjattujen hankeindikaattorien kautta. Sivuvaikutusten tunnistamista tukee hankkeen pitkällä aikajänteellä tapahtuva laadullinen arviointi. Esimerkkeinä sivuvaikutuksista mainittiin hankkeen jälkeen ja toimijoiden perustamat yritykset, jonkin alueen ja toimialan yhteisöllisyyden kasvaminen, elinvoiman lisääntyminen, osaamisen siirtämisen onnistuminen ja jatkuvuuden aikaansaaminen.

5.3 Vaikuttavuuden arvioinnin malli, jatkokehittämisen aiheet ja tutkimuksen luotettavuus

Pohdittaessa miten vaikuttavuutta voidaan arvioida, on tärkeää määritellä vaikuttavuuteen liittyvät perustermit. Yleinen käsitys on, että hankkeiden resursseilla tai panoksilla saadaan aikaan erilaisia tuotoksia. Tuotosten jälkeen voidaan analysoida hankkeen vaikutusta esimerkiksi siihen mitä muutoksia saavutettiin kohdeyleisössä. Vaikutusten jälkeen voidaan nähdä hankkeen vaikuttavuus esimerkiksi siinä, miten toimintaympäristö on muuttunut kohdeyleisön toimien takia.

Kuviossa 1 hankkeen elinkaari on jaettu kolmeen karkeaan vaiheeseen. Valmisteluvaiheessa hankkeen taustalla on erilaiset strategisen tason tahtotilat kuten esimerkiksi kotimaisen kalan kehittämisohjelma. Tämän jälkeen, kun hanketoimijoilla on kehittynyt asiasta riittävä ymmärrys siitä, mitä pitäisi kehittää, hanke alkaa muotoutua ja eri toimijat sitoutuvat siihen. Viimein hanke kirjoitetaan ja rahoittaja arvioi sen. Rahoituspäätökseen sisällyttään hankkeen tavoitteet ja kuvaus siitä, miten hanke tulee vaikuttamaan esimerkiksi siihen miten kotimaisen kalan kulutus voi kasvaa esimerkiksi julkisten hankintojen kautta.

KUVIO 1. Maaseudun kehittämishankkeiden vaikuttavuuden arviointi hankkeen eri vaiheissa.

Hankkeen toteutusvaiheessa kukin hanke laatii väli- ja loppuraportin. Rahoittaja arvioi raportin ja monesti hankkeet muuttavat toimintaansa hankkeen jossakin kohdassa. Yleisesti hankkeilla on ohjausryhmä, jonka tehtävä on arvioida hankkeen toimintaa sen edetessä. Todellisuudessa hanketoimija on vastuussa hankkeen toimista ja niiden vaikuttavuudesta. Yksi tämän kehittämishankkeen ehdotus on, että kaikki maaseudun kehittämishankkeet suorittaisivat myös hankkeen päättyessä erillisen itsearvioinnin. Itsearvioinnin suorittaisi hanketoimijoiden lisäksi myös osa hankkeeseen osallistuneista osapuolista. Itsearvioinnin jälkeen rahoittajan tulisi tehdä oma arvio hankkeen vaikuttavuudesta hankkeen kohteeseen sekä toimintaympäristöön.

Kehittämisehdotus, jota ehdotettiin asiantuntijahaastattelussa, oli hankkeiden vaikuttavuuden seuranta pitkällä aikavälillä. Vaikuttavuuden pitkäaikaisseuranta voitaisiin toteuttaa siten, että joko valtakunnallisesti tai alueellisesti kilpailutettaisiin taho, joka arvioi maaseudun kehittämishankkeet kolme ja kuusi vuotta niiden päättymisen jälkeen. Tämän ulkopuolisen tahon tulisi olla riippumaton maaseutuohjelmasta. Maa- ja metsätalousministeriön kanssa käytävän tulosneuvottelu pohjalta vuosittain tehtäisiin satunnaisotanta päättyneisiin hankkeisiin, jotka tulevat pitkäaikaisseurannan kohteeksi.

Vaikuttavuuden arviointiin ei ole yhtä nopeaa oikotietä. Jotta vaikuttavuuden arviointi onnistuu, arvioinnin pohjalle tulee rakentaa riittävä tietopohja. Kolmas kehittämissuositus, joka tässä kehittämistyössä esitetään, on julkinen tietokanta, johon kaikki vuosien saatossa kerätty vaikuttavuustieto tallennetaan. Tietokannasta löytyisi maaseudun kehittämishankkeiden perustiedot, rahoittajan arvioinnit sekä itsearviointit. Lisäksi jatkoseurantaan valikoituneiden hankkeiden kolmen ja kuuden vuoden vaikuttavuuden seurantatiedot löytyisivät samasta tietokannasta. Tietokannassa olisi siis laadullista ja määrällistä vaikuttavuustietoa. Lisäksi tietokanta sisältäisi kattavasti tietoa maaseudun kehittämisen toimintaympäristöstä ja sen muuttumisesta. Näin tutkijat voisivat myös löytää hankkeiden erilaisia sivuvaikutuksia, joita ei havaittu hankkeen ollessa käynnissä.

Vaikuttavuuden arvioinnin kuvan täydentämiseksi jatkotutkimuksena tulisi tehdä arvio hankkeista, jotka eivät ole onnistuneet saavuttamaan hankkeelle asetettuja tavoitteita eivätkä näin ole olleet ulkoisesti tarkasteltuna vaikuttavia. Hankkeiden rahoittajat eivät rahoita kertaalleen epäonnistuneita hankkeita, mutta tutkijat ovat olleet jo pitkään sitä mieltä, että innovaatioita ei synny ilman epäonnistumisia. Epäonnistumisista tulisi oppia nykyistä enemmän. Vaikuttavuuden näkökulmasta onnistuneet ja epäonnistuneet hankkeet ovat yhtä arvokkaita.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019, 5) ohjeessa todetaan, että ”Tutkimuksella tarkoitetaan järjestelmällisen tutkimisen ja ajattelun, tarkkailun ja kokeilun kautta saadun tiedon tuottamista. Vaikka eri tieteenaloilla lähestytäänkin tutkimuskysymyksiä eri tavoin, kaikille on yhteistä halu lisätä ymmärtämystämme itsestämme ja maailmasta, jossa elämme.” Tämä opinnäytetyö täyttää edellä olevan määritelmän tutkimuksen tekemisestä. Esitetyt havainnot ja päätelmät perustuvat maaseudun kehittämisen asiantuntijoiden näkemyksiin ja kokemuksiin. Lisäksi he kaikki ovat käyneet tämän opinnäytetyön aineistona käydyt teemahaastattelut tietoisina siitä, että niiden kautta pyrin arvioimaan vaikuttavuuden mittaamista ja käsitteä maaseudun kehittämisen kentällä. Näin tämän tutkimuksen pohjalta tehdyt päätelmät omalta osaltaan lisäävät ymmärrystä siitä maailmasta, jossa elämme.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella muutamasta eri näkökulmasta. Voimme puhua tutkimuksen validiteetista ja reliabiliteetista. Validiteetti ilmaisee sen, miten hyvin tutkimuksessa käytetty menetelmä mittaa juuri sitä tutkittavan ilmiön ominaisuutta, mitä on tarkoituskin mitata. Validiteetti laadullisessa tutkimuksessa kertoo siitä, onko tutkimus pätevä. Reliabiliteetti puolestaan ilmaisee sen, miten luotettavasti ja toistettavasti käytetty tutkimusmetodi mittaa haluttua

ilmiötä. Opinnäytetyötä voidaan pitää aineistoltaan ja metodeiltaan pätevänä ja luotettavana. Haastattelut tehtiin asianmukaisesti ja niitä käsiteltiin ja analysoitiin mm. nimettömästi. Opinnäytetyön luotettavuuden puolesta puhuu myös se, että haastatellut asiantuntijat ovat kaikki maaseudun kehittämisen ammattilaisia. (Vilka 2014, 149–152.)

Tuomi ja Sarajärvi (2018) esittelevät useita käsitteitä, joiden avulla laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voi pohtia ja arvioida. He nostavat luotettavuuden ulottuvuuksiksi uskottavuuden, vastavuuden, siirrettävyyden, varmuuden, vahvistettavuuden, vahvistuvuuden, ja puolueettomuuden. Teemahaastattelut, kun ne dokumentoidaan asianmukaisesti, ja niihin pohjautuva analyysi täyttää edellä olevat ulottuvuudet. Haastateltujen asiantuntemus tuo uskottavuutta ja toisaalta asiantuntijan omassa roolissaan tulee pystyä olemaan myös puolueeton. Perusteellinen analyysi puolestaan tuo tulosten siirrettävyyttä ja varmuutta. Asiantuntijahaastattelut voidaan myös vahvistaa tarpeen tullen.

LÄHTEET

Alasalmi J. & Busk H. 2019. Katsaus aktiivisen työvoimapolitiikan vaikuttavuuteen. Työpolitiinen aikakauskirja 3/2019. 11–21.

Allen N. & Meyer J. 1990. The measurement and antecedents of affective, continuance and normative commitment to the organization. *Journal of Occupational Psychology*, 63, 1–18.

Antikainen J., Kahila P., Salviainen S., Pyykkönen S. & Yli-Koski M. 2014. Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman 2014–2020 ennakoarviointi. Maa- ja metsätalousministeriö.

Anttila S., Koskela T., Kuusela S., Hänninen H. & Löfström I. 2018. METSO-ohjelman tutkimus- ja kehittämishankkeiden vaikuttavuus. *Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus* 40/2018. Luonnonvarakeskus. Helsinki.

Dahler-Larsen P. 2005. Vaikuttavuuden arviointi. Hyvät käytännöt menetelmäkäsikirja. STAKES. Helsinki.

Eskola J. & Suoranta J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino. Jyväskylä.

European Commission. 2017. Agriculture. A partnership between Europe and farmers. The EU's common agricultural policy (CAP): for our food, for our countryside, for our environment. Viitattu 12.2.2020. <http://europa.eu/!bY34KD>

European Commission. 2009. Why do we need a common agricultural policy? Discussion paper by DG agriculture and rural development.

Euroopan komissio. 2020. Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma 2014–2020. Fact sheet. Bryssel.

FinSoc. 2001. Arviointi sosiaalipalveluissa. Katsaus arvioinnin peruskysymyksiin. Stakes, FinSoc työpapereita 3/2001. Helsinki.

Gertler P. J., Martinez S., Premand P., Rawlings L. B., & Vermeersch C. M. J. 2016. Impact Evaluation in Practice - Second Edition. World Bank. September 2016.

Hannila P. & Kyngäs P. 2008. Teemahaastattelu laadullisessa tutkimuksessa. Stadia Helsingin ammattikorkeakoulu. Helsinki.

Heliölä J., Aaltonen M., Heinonen M., Hyvönen T., Kuusisaari M. & Ovaska U. 2019. Arviointi Manner-Suomen maaseutuohjelman 2014–2020 merkityksestä luonnon monimuotoisuudelle ja maise-malle. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2019:2. Helsinki.

Heliskoski J., Humala H., Kopola R., Tonteri A., Tykkyläinen S. 2018. Vaikuttavuuden askelmerkit: Työkaluja ja esimerkkejä palveluntuottajille. Sitran selvityksiä 130. Helsinki.

Hirsjärvi S. & Hurme H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki University Press. Helsinki.

Hodge I. & Midmore P. 2008. Models of rural development and approaches to analysis evaluation and decision-making. *Économie rurale*. 307, septembre-octobre 2008. 23–38.

Kettunen P. 2016. Näkökulmia kulttuuripolitiikan vaikuttavuuteen. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämässätiö Cuporen työpapereita 1.

Kiiski-Kataja E. 2016. Megatrendit 2016. Tulevaisuus tapahtuu nyt. Sitra. Helsinki.

Korhonen K. 2010. Sosiaalinen verkostanalyysi metsiin liittyvän päätöksenteon tutkimuksessa. *Metsätieteen aikakauskirja* 4/2010. 493–497.

Kytö, H. & Aatola, L. 2006. Muuttuva maallemuuttaja. Maallemuuttajien elämäntavat ja maallemuuton mukanaan tuomat muutokset. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 3:2006. Helsinki.

Laajalahti T. (2016) Paha, pahempi, muutos. Miksi muutosta vastustetaan? Kirjallisuuskatsaus ja survey-tutkimus muutostavastarinnan tekijöistä. Yhteisöviestinnän maisterintutkielma. Viestintätieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Langenoja M. 2018. Määrällisen ja laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet ja matka suunnitelmista tutkimustuloksiin. Esimerkkitapauksena Worlds of Journalism Studyn Suomen tutkimus. Tampereen yliopisto. Viestintätieteiden tiedekunta. Tampere.

Linkola T. 2014. Minne matka Suomen maaseutu? Maankäyttö 4/2014. 18–25.

Luonnonvarakeskus. 2020. Luonnonvarakeskuksen tilastopalvelut. Viitattu 10.2.2020. <https://stat.luke.fi/>

Makkonen E. 2011. Monipuolinen tietopaketti haastattelun analyysistä. Kasvatus & Aika 5 (2) 2011, 56–72.

Maatalousyrittäjien eläkelaitos Mela. 2020. Välitä viljelijästä. Viitattu 10.2.2020. <https://www.mela.fi/maatalousyrittajat/valita-viljelijasta/>

Maa- ja metsätalousministeriö. 2020. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020. Viitattu 28.1.2020. <https://mmm.fi/maaseutu/manner-suomen-maaseudun-kehittamisohjelma-2014-2020>

Maaseutubarometri. 2020a. Osa 1 julkaisutilaisuuden kooste: Maaseutuun liitetään positiivisia mielikuvia. Viitattu 4.3.2021. <https://www.maaseutupolitiikka.fi/uutiset/maaseutubarometri-2020-julkaisutilaisuuden-kooste>

Maaseutubarometri. 2020b. Tutkimusraportti osa 2: Etäyrittäjyys kiinnostaa. Viitattu 4.3.2021. <https://www.ruralpolicy.fi/uploads/MANE-raportit/Maaseutubarometri-2020-tutkimusraportti-osa-2-FINAL.pdf>

Mikonmäki I. 2016. Lähidemokratia maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuissa. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Rovaniemi.

Nieminen J. 2019. Alueelliset kehitysnäkymät syksyllä 2019. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2019:52. Helsinki.

OECD. 2010. Quality Standards for Development Evaluation. DAC Guidelines and Reference Series. <https://www.oecd.org/development/evaluation/qualitystandards.pdf>

Oikeusministeriö. 2007. Säädos ehdotusten vaikutusten arviointi - ohjeet. Oikeusministeriö julkaisu 2007:6. Helsinki.

Papadopoulos A. 2015. The Impact of the CAP on Agriculture and Rural Areas of EU member States. SAGE Publications. Agrarian South: Journal of Political Economy. 4(1). 22–53.

Pelkonen A., Nieminen M. & Lehenkari J. 2014. Tutkimus- ja innovaationeuvoston toiminnan ja vaikuttavuuden arviointi. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:6. Helsinki.

Pressmann J. & Wildawsky A. 1973. Implementation. University of California press. Berkley, CA.

Rannanpää S., Ranta T. & Tolonen S. 2019. Maaseutuohjelma 2014–2020 – neuvontatoimenpiteen arviointi. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2019:1. Helsinki.

Ruokavirasto. 2020. Ruokaviraston tukisovellus. Viitattu 20.2.2020. <http://tukisovellus.ruokavirasto.fi>

Räsänen H. 2019. Vaikuttaako työvoimapolitiikka? Katsaus aktiivisen työvoimapolitiikan vaikuttavuuteen. Työpolitiinen aikakauskirja 3/2019. 9–10.

Räsänen P. 2015. Uusliberalismi. Viitattu 23.2.2021. <https://filosofia.fi/fi/ensyklopedia/uusliberalismi>

Ryynänen A. 2015. Subsidiariteettiperiaate - uuden kunnan aseman perusta. Unipress. Helsinki.

Saukkonen P., Sillanpää K, & Ålander T. 2019. Länsi-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmien väliarviointi. Pirkanmaan ELY-keskus 4/2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-314-770-6>

Shortall S. 2004. Social or economic goals, civic inclusion or exclusion? An analysis of rural development. Theory and practice. Sociologia ruralis, vol. 44, number 1, January 2004. 109–123.

Sinabell F., Schönhart M., Schmid E. & Streicher G. 2011. The Austrian programme for rural development: Effects on employment and growth in rural, urban and integrated regions. *Journal of the Austrian society for agricultural economics* 20 (1). 33–42.

Terluin I. & Roza P. 2010. Evaluation methods for rural development policy. Report 2010–037. LEI, Part of Wageningen UR. Haag.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi. Helsinki.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Tilastokeskus. 2020. Väestömuutosten kuukausimuutokset. Helsinki.

Tilastokeskus-tietokannat. 2020. Väestörakennetilastot. Tilastokeskuksen PxWeb-tilastotietokannat. Viitattu 10.2.2020. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_vaerak/?tablelist=true

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Helsinki.

Valtioneuvoston asetus maaseudun hanketoiminnan tukemisesta 18.12.2014/1174.

Van der Ploeg J D., Renting H., Brunori G., Knickel K., Mannion J., Marsden T., de Roest., Sevilla-Guzmán E. & Ventura F. 2000. Rural development. From practices and policies towards theory. *Sociologia ruralis*, Vol 40, Number 4, October 2000. 391–408.

Vihinen H., Voutilainen O., Muilu T., Lehtonen O., Niskanen O., Strandén M. & Knuutila M. 2019a. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmien aluetalous- ja työllisyysvaikutukset: Vaikuttavuusanalyysi kaudelta 2007–2013. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2019:16. Helsinki.

Vihinen H., Voutilainen O. & Muilu T. 2019b. Maaseutuohjelma 2014–2020: aluetalouteen ja työllisyyteen liittyvien toimenpiteiden arviointi. *Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus* 60/2019. Helsinki.

Vilka H. 2014. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
Helsinki

LIITE 1. HAASTATELLUILLE ESITETYT KYSYMYKSET.

- Mitä ymmärrätte termillä vaikuttavuus?
- Miten mittaatte ja todennatte hankkeiden vaikuttavuuden?
- Miten vaikuttavia hankkeenne toimenpiteet ovat olleet?
- Miten kuvaisitte hankkeen "pelikentän"?
- Mitkä ovat hankkeenne keskeiset tavoitteet?
- Miten nämä tavoitteet suhteutuvat valtakunnallisen maaseutuohjelman tavoitteisiin?
- Miten määrittelette hankkeen ulkopuoliset tekijät?
- Mitä sivuvaikutuksia hankkeella oli?

Kysymykset vaihtelivat haastattelusta toiseen riippuen asiantuntijan taustasta ja suhteesta maaseutuohjelmaan. Esimerkiksi kysymykset rahoittajille keskittyivät vaikuttavuuden määritelmään ja saavutettuihin hankkeiden tuloksiin.